

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΜΣ «ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΜΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΚΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ;**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΕΤΑΓΙΩΤΗΣ

ΑΜ 7110Μ049

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΥΤΝΑΤΖΗΣ

ΑΘΗΝΑ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2013

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:	6
<i>ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ</i>	6
1.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.....	7
2.ΑΣΦΑΛΕΙΑ.....	9
3. ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:	15
<i>ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ</i>	15
1. ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΦΥΣΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	15
2. ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΑΓΚΗΣ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ.....	20
3. ΑΠΟ ΤΟ ΣΑΦΕΣ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΣΙΟ ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΔΙΑΤΡΗΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ.	23
4. ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ V ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: Ο ΛΑΓΟΣ ΚΑΙ Η ΧΕΛΩΝΑ;	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:	30
<i>ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ: ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ</i>	30
1.ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ.	30
2.ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ	32
3. Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ:	37
<i>ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ</i>	37
1.ΥΠΟΘΕΣΗ Α ΚΑΙ ΆΛΛΟΙ ΚΑΤΑ ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	38
2.ΥΠΟΘΕΣΗ BEN SALAH ΚΑΤΑ ΙΤΑΛΙΑΣ.....	40
3.ΥΠΟΘΕΣΗ NADIANY BAMBA ΚΑΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΕ	41
4. ΥΠΟΘΕΣΗ KADI ΚΑΙ AL BARAKAAT ΚΑΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ	44
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΠΗΓΕΣ	52

«Λαός που θυσιάζει την ελευθερία του
για χάρη της ασφάλειάς του
δεν αξίζει ούτε το ένα
ούτε το άλλο».

Βενιαμίν Φραγκλίνος
(1706- 1790).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εάν η πτώση του τείχους του Βερολίνου συμβολίζει την πραγμάτωση της ελευθερίας, τότε η καταστροφή των Δίδυμων Πύργων συμβολίζει την αναγκαιότητα της ασφάλειας. Οι δύο αυτές έννοιες θα μας απασχολήσουν στην παρούσα διπλωματική εργασία και θα αποτελέσουν το έναυσμα, αφενός για μια στοιχειοθέτηση του περιεχόμενου τους, αφετέρου για την αξιολόγηση των μέτρων πρόληψης που λαμβάνονται σε παγκόσμιο, κυρίως όμως σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Δεδομένου ότι η ασφάλεια και η ελευθερία δεν είναι πάντα αντίθετες έννοιες, αφού ό,τι προστίθεται σε ασφάλεια δεν αφαιρείται πάντοτε από την ελευθερία επιβάλλεται να αναρωτηθούμε τι συμβαίνει κάθε φορά που αυτή η συμπληρωματική σχέση αλλοιώνεται: οπότεν και έχουμε την εμφάνιση φαινομένων που διακρίνονται από την παρουσία ελλείμματος τόσο στο χώρο της ασφάλειας αλλά και πολύ περισσότερο στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο ρόλος υπερεθνικών μορφωμάτων και οργανισμών, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση¹, ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου² και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών³ έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην θεματική που πραγματευόμαστε, αφού αμφότερες οι έννοιες της ελευθερίας και της ασφάλειας έχουν οικουμενικό και παγκόσμιο χαρακτήρα, όπερ καθιστά την συμμετοχή των ανωτέρων σχηματισμών πάντοτε εναργή και επίκαιρη.

Σε πρώτο επίπεδο θα παρουσιαστούν οι σημαντικότερες πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν στα πεδία της ασφάλειας, της δικαιοσύνης και της ελευθερίας, ιδίως από τους προαναφερόμενους διακρατικούς θεσμούς, και πως αυτές συνέβαλλαν καθοριστικά στην δημιουργία ενός ενιαίου χώρου. Στην συνέχεια θα αναπτυχθούν ζητήματα που καταδεικνύουν πως η παγκοσμιοποίηση της τρομοκρατίας συμπλέκεται και συνδιαλέγεται με τον χώρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θα αξιολογηθούν τα αποτελέσματα αυτού του συγκερασμού.

Τέλος, θα μας απασχολήσουν ζητήματα νομολογίας που καταδεικνύουν εμφανώς θέματα παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λόγω των μέτρων που αποσκοπούν στον περιορισμό των φαινομένων της τρομοκρατίας, αλλά και που δημιουργούν εύλογους προβληματισμούς αναφορικά με το εάν εν τοις πράγμασιν υφίστανται, αλλά και που πρέπει ίσως να τοποθετηθούν, τα όρια των δικαιωμάτων. Και όλα αυτά πάντοτε σε

¹ Στο εξής ΕΕ.

² Στο εξής ΝΑΤΟ.

³ Στο εξής ΟΗΕ.

συνάρτηση και εξάρτηση με τα αντίστοιχα όρια των μέτρων που αποβλέπουν στην εξάλειψη της οργανωμένης εγκληματικής συμπεριφοράς.

Το πεδίο δράσης της τρομοκρατίας σύγχρονα δεν βρίσκει όριο στα εθνικά σύνορα του παραδοσιακού κράτους. Ενώ παλαιότερα η έννοια της τρομοκρατίας ταυτιζόταν και οριοθετούνταν με βάση την εδαφική επικράτεια, στην εποχή μας κάτι τέτοιο αποτελεί σίγουρα την εξαίρεση. Ο σύγχρονος κανόνας υπακούει στην έννοια της διαπλανητικής τρομοκρατίας, ενώ τα πρόσφατα γεγονότα στην Ουτόγια της Νορβηγίας έφεραν την παγκόσμια κοινότητα αντιμέτωπη με την έννοια της ατομικής τρομοκρατίας, σύμφωνα με την οποία ένα τρομοκρατικό χτύπημα δεν προϋποθέτει την πρότερη σύσταση ομάδας.

Όλα τα παραπάνω σίγουρα έχουν επηρεάσει αλλά και καθορίσει σε σημαντικό βαθμό τις πρωτοβουλίες των κρατών προς την ενίσχυση της ασφάλειας. Ο αγώνας κατά του οργανωμένου εγκλήματος ανάγκασε τα κράτη να συμπράξουν ώστε να υπάρχουν περισσότερες εγγυήσεις για θετικό αποτέλεσμα. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν γίνεται αναίμακτα: τα κυρίαρχα κράτη προκειμένου να επιτύχουν ένα ελάχιστο επίπεδο συνεννόησης προβαίνουν σε παραχωρήσεις. Και σίγουρα σε διπλωματικό και πολιτικό επίπεδο οι παραχωρήσεις αυτές ισοδυναμούν με *de facto* απώλεια άλλοτε δικαιωμάτων και κερκτημένων, και άλλοτε στοιχείων της ίδιας της εθνικής κυριαρχίας.

Η ανάγκη για καταπολέμηση της τρομοκρατίας δεν μπορεί να φτάνει σε σημείο που θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα σε πολλές περιπτώσεις καταπατώνται. Πολύ δε περισσότερο δεν μπορούμε να υιοθετήσουμε πρακτικές που θίγουν άμεσα στοιχεία της εθνικής κυριαρχίας. Η αναζήτηση του μέτρου ανάμεσα στην ασφάλεια και την ελευθερία είναι πάντοτε το ζητούμενο αφού μόνο η ισορροπία των δύο εννοιών μας ενδιαφέρει και όχι η σύγκρουσή τους. Όταν η αντίθεση των εθνικών συμφερόντων σε διεθνές διπλωματικό επίπεδο είναι δεδομένη και λογική, η αναζήτηση της χρυσής τομής για αρμονική συνύπαρξη της ασφάλειας και της ελευθερίας πρέπει να είναι το επιδιωκόμενο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Καίτοι η ΕΕ μπορεί να κατηγορηθεί για ελλείμματα και δυσκαμψίες σε πολλούς τομείς της δράσης της, σίγουρα μπορεί να υπερηφανεύεται για ένα της επίτευγμα: την εδραίωση της ειρήνης στον ευρωπαϊκό χώρο. Δύσκολα μπορούσε κάποιος να φανταστεί ότι η διακήρυξη του Robert Schuman που ξεκινούσε με την φράση *«η παγκόσμια ειρήνη δεν θα μπορούσε να διατηρηθεί χωρίς δημιουργικές προσπάθειες ανάλογες των κινδύνων που την απειλούν⁴»* θα ήταν τόσο επίκαιρη στις μέρες μας όσο ποτέ άλλοτε. Βέβαια, το σημαίνουν της είναι ιδιαίτερα σημαντικό αφού αυτή διατυπώθηκε στις 9 Μαΐου 1950⁵, δηλαδή ακριβώς πέντε έτη μετά την λήξη του Β' παγκόσμιου πολέμου και έκτοτε αποτελεί ίσως την μεγαλύτερη ευρωπαϊκή κατάκτηση το γεγονός ότι στην γηραιά ήπειρο δεν ξέσπασε καμιά εμπόλεμη σύρραξη⁶ και καμία διακρατική ένοπλη επίθεση. Η Ευρώπη που μόλις άφηνε πίσω της μια ρημαγμένη Γερμανία και μια καταρρακωμένη συμμαχία όδευε με απόλυτη επιτυχία, όπως κρίνεται εκ των υστέρων, σε μια Ευρώπη των λαών, σε μια Ευρώπη ειρηνική.

Στο σταυροδρόμι, όμως, των καιρών η Ευρώπη αλλά και όλη η ανθρωπότητα ήρθε αντιμέτωπη με ένα άλλου είδους πόλεμο, αυτόν του οργανωμένου εγκλήματος και της διεθνούς τρομοκρατίας που άρχισε σιγά σιγά αλλά καταλυτικά να επηρεάζει την ζωή όλων των ανθρώπων. Τόσο τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αλλά και τα αντίστοιχα του Λονδίνου και της Μαδρίτης οδήγησαν στην αφύπνιση των ευρωπαίων που κατέτεινε στην δημιουργία ενός πλέγματος προστασίας και αντίστασης σε αυτά τα φαινόμενα, δεδομένου ότι σκοπός της ΕΕ δεν μπορεί να είναι μόνο ο *homo economicus* αλλά πρωτίστως ο πολίτης της Ένωσης. Συνειδητοποιήθηκε βαθμιαία ότι ο χώρος της εσωτερικής αγοράς προϋποθέτει ένα χώρο ελευθερίας, όπου η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων θα διεξάγεται απρόσκοπτα, ένα χώρο ασφάλειας όπου θα υφίσταται η απόλαυση της

⁴ Για περισσότερα βλ. Κανελλόπουλος Παναγιώτης, «Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», έκδοση Πέμπτη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, σελ. 7 – 9.

⁵ Η 9^η Μαΐου εορτάζεται ως η ημέρα της Ευρώπης, διότι η διακήρυξη του Robert Schuman θεωρείται ως η αφετηρία της ευρωπαϊκής ενοποιητικής προσπάθειας. Άλλωστε, η 9^η Μαΐου 1945 θεωρείται ως ημέρα τερματισμού του Β' παγκόσμιου πολέμου.

⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν αναφερόμαστε στον πόλεμο που έλαβε χώρα στην ενωμένη τότε Γιουγκοσλαβία, αφενός διότι αυτή δεν ήταν μέλος της ΕΕ, αφετέρου διότι επρόκειτο περί εμφυλίου και όχι διακρατικού πολέμου.

ελευθερίας χωρίς κινδύνους από την εγκληματικότητα και τέλος ένα χώρο δικαιοσύνης όπου θα κυριαρχεί η ασφάλεια του δικαίου⁷.

1.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Τα κράτη εκείνα που συμφωνούσαν σε μια κοινή αντιμετώπιση του προβλήματος των συνοριακών ελέγχων προχώρησαν στην υπογραφή μιας συμφωνίας, η οποία πήρε το όνομά της από το ομώνυμο χωριό Schengen του Λουξεμβούργου όπου υπογράφηκε στις 14/6/85 και κατόπιν αυτή συμπληρώθηκε από μια δεύτερη στις 19/6/90, γνωστή ως «σύμβαση εφαρμογής». Με ένα πρωτόκολλο⁸ που προσαρτήθηκε στην συνθήκη του Άμστερνταμ οι συμφωνίες ενσωματώθηκαν στο πλαίσιο της ΕΕ. Το ζήτημα της εισόδου των πολιτών τρίτων χωρών εντός της επικράτειας των κρατών μελών της ΕΕ (εξωτερικά σύνορα) και της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της ενωσιακής επικράτειας όλων των προσώπων, πολιτών της ΕΕ και μη, αποτέλεσε αντικείμενο ρύθμισης από την εν λόγω συμφωνία, η οποία βρίσκει νομικό έρεισμα στα άρθρα 21 ΣΛΕΕ⁹ και 3 παρ. 2 ΣΕΕ¹⁰. Μάλιστα, αξίζει να αναφέρουμε χωρίς να προβούμε σε διεξοδική ανάλυση ότι το βασικό ρυθμιστικό πλαίσιο της συμφωνίας αφορά στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων χωρίς διάκριση ιθαγένειας, τα οποία εφόσον βρίσκονται νόμιμα εντός ενός κράτους μέλους ή όσοι ζητούν άσυλο καθώς και οι νόμιμα διακινούμενοι εργαζόμενοι καλύπτονται από τις ρυθμίσεις της συμφωνίας, μέσω της οποίας επιδιώκεται η καθιέρωση ενιαίων διαδικασιών ελέγχου¹¹.

Στον χώρο της ελευθερίας που εδώ πραγματευόμαστε, οφείλουμε να αναφερθούμε και στην γέννηση της Χάρτας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, το πρώτο βήμα για την δημιουργία της οποίας έλαβε χώρα το 1999 κατά την σύνοδο κορυφής στην Κολωνία, όπου πάρθηκε η απόφαση για την διαδικασία εκπόνησης μιας χάρτας για τα θεμελιώδη δικαιώματα. Μετά τις διεργασίες κατάρτισής της που διήρκησαν από τον Δεκέμβριο του 1999 έως τον Οκτώβριο του 2000, η Χάρτα υπογράφηκε και προκηρύχθηκε επίσημα κατά το ευρωπαϊκό συμβούλιο της Νίκαιας στις 7/12/00 (χωρίς όμως να συμπεριληφθεί στο κείμενο της συνθήκης της Νίκαιας), ενώ ορόσημο στην εν

⁷ Η ανακοίνωση της επιτροπής «προς μια ζώνη ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» (1998) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «η ελευθερία χάνει μεγάλο μέρος της σημασίας της, αν δεν μπορεί να βιωθεί μέσα σε ασφαλές περιβάλλον, με πλήρη υποστήριξη ενός συστήματος δικαιοσύνης, στο οποίο να μπορούν να έχουν εμπιστοσύνη όλοι οι πολίτες της Ένωσης και οι διαμένοντες σε αυτήν» βλ. Δονάτος Παπαγιάννης, «Ευρωπαϊκό Δίκαιο», τέταρτη έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 517- 518.

⁸ «Πρωτόκολλο για την ενσωμάτωση του κεκτημένου Σένγκεν στο πλαίσιο της ΕΕ».

⁹ Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁰ Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹¹ Για περισσότερα βλ. Κανελλόπουλος Π., ο.π., σελ. 110 κ.εξ.

λόγω πρωτοβουλία απετέλεσε η συνθήκη της Λισαβόνας καθόσον προσέδωσε νομική ισχύ στην χάρτα. Έτσι, με τον τρόπο αυτόν η ΕΕ απέκτησε για πρώτη φορά δεσμευτικό νομικό κείμενο για την αναγνώριση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το εν λόγω κείμενο περιλαμβάνει ένα εισαγωγικό προοίμιο και 54 άρθρα που κατανέμονται σε 7 κεφάλαια. Είναι η πρώτη φορά που έχουμε ένα κείμενο στο χώρο των δικαιωμάτων που δεν ακολουθεί την κλασική διάκριση σε ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα και η κυριότερη καινοτομία της συνίσταται στο ότι κατατάσσει, πρωτοτυπώντας διεθνώς, τα δικαιώματα σε αντιστοιχία με έξι αρχές – αξίες. Πρόκειται για την αξιοπρέπεια, την ελευθερία, την ισότητα, την αλληλεγγύη, την δημοκρατία και την δικαιοσύνη. Όσον αφορά στην ελευθερία που εδώ εξετάζουμε αξίζει να αναφερθεί ότι η χάρτα στο τίτλο II «ελευθερίες» ορίζει στο άρθρο 6 ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια» ενώ περαιτέρω κατοχυρώνονται λοιπές εκφράσεις του δικαιώματος όπως η ελευθερία σκέψης, συνείδησης, θρησκείας¹², έκφρασης και πληροφόρησης¹³, του συνέρχεσθαι και του συνεταιριζέσθαι¹⁴, της τέχνης και της επιστήμης¹⁵, του επαγγέλματος και της εργασίας¹⁶ και του επιχειρείν¹⁷.

Η Χάρτα εμπνέεται, όμως, από ένα άλλο κείμενο που χρονικά¹⁸ είχε προηγηθεί και δεν είναι άλλο από την Σύμβαση για την Προστασία των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών¹⁹. Το εν λόγω κείμενο συντάχθηκε στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης και τα δεσμευόμενα υψηλά μέρη είναι όλα τα κράτη που είναι μέλη του. Χωρίς να μπορούμε σε μια διεξοδική ανάλυση θα αναφέρουμε ότι βάσει της ΕΣΔΑ κατοχυρώνονται πλήθος ατομικών δικαιωμάτων, ανάμεσα στα οποία είναι και αυτό της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας. Ειδικότερα, στο άρθρο 5 αναφέρεται ότι *«παν πρόσωπο έχει δικαίωμα εις την ελευθερία και την ασφάλεια. Ουδείς δύναται να στερηθεί της ελευθερίας του ειμή εις τας ακόλουθας περιπτώσεις και συμφώνως προς την νόμιμο διαδικασία (...)»*. Το αξιοσημείωτο στην περίπτωση της ΕΣΔΑ είναι το γεγονός ότι προβλέπεται ειδικό δικαστήριο²⁰ στο οποίο μπορούν να προσφύγουν οι ιδιώτες εναντίον αποφάσεων των συμβαλλομένων μερών που θεωρούν ότι παραβιάζουν τις διατάξεις της ΕΣΔΑ και να αιτηθούν δικαστικής προστασίας. Το δικαστήριο

¹² Άρθρο 10.

¹³ Άρθρο 11.

¹⁴ Άρθρο 12.

¹⁵ Άρθρο 13.

¹⁶ Άρθρο 14.

¹⁷ Άρθρο 16.

¹⁸ Υπογραφή της ΕΣΔΑ στις 4/11/50, και θέση σε ισχύ στις 3/10/53. Η Ελλάδα επικύρωσε δύο φορές την συνθήκη το 1953 και κατόπιν το 1974.

¹⁹ Στο εξής ΕΣΔΑ.

²⁰ Άρθρο 19 – 51.

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Στρασβούργου που θα μας απασχολήσει και στην ενότητα της νομολογίας έχει κληθεί άπειρες φορές να κρίνει επί περιπτώσεων παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά μάλιστα σε πολλές υποθέσεις που ο συνεκτικός κρίκος μεταξύ του πολέμου κατά της τρομοκρατίας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων παρουσιάζεται έντονος και εναργής. Επιπλέον κατοχυρώνονται και άλλες μορφές ελευθερίας, όπως αυτή της έκφρασης²¹, του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι²² και σκέψης, συνείδησης και θρησκείας²³.

Διαπιστώνουμε επομένως ότι στον ευρωπαϊκό ηπειρωτικό χώρο υπάρχει ένα διττό σύστημα προστασίας των ελευθεριών: αφενός το κοινοτικό σύστημα, αφετέρου το σύστημα που εδράζεται στα νομοθετικά κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αν σε αυτά προστεθούν και οι εθνικές ρυθμίσεις βλέπουμε ένα πλέγμα νομικών κανόνων που άλλοτε προσπαθεί να βρει τις ισορροπίες του, λόγω της εναρμόνισης που πρέπει να το διακρίνει, και ενίοτε να αδυνατεί να λειτουργήσει εξαιτίας της ποικιλομορφίας του.

2. ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Στον τομέα της ασφάλειας, ο πρώτος άξονας αναφέρεται στην ενοποίηση της αστυνομικής δράσης. Ήδη το 1975 ανατέθηκε στην ομάδα εργασίας TREVI να μελετήσει θέματα σχετικά με την τρομοκρατία και την εσωτερική ασφάλεια ενώ από το 1985 της ανατέθηκε και η ενασχόληση με το οργανωμένο έγκλημα. Ακολουθεί το 1995 η σύσταση²⁴ της Ευρωπαϊκής αστυνομικής Υπηρεσίας (Europol)²⁵, με στόχο την βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών στους τομείς της παράνομης εμπορίας ναρκωτικών, της τρομοκρατίας και άλλων σοβαρών μορφών του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος. Για τον σκοπό αυτό διαμορφώνεται το αυτοματοποιημένο Σύστημα Πληροφοριών της Europol, στο οποίο καταχωρούνται αρχικά όσοι θεωρούνται ύποπτοι για την τέλεση εγκληματικών πράξεων, αλλά και εκείνοι σχετικά με τους οποίους δικαιολογείται η πιθανολόγηση ότι θα διαπράξουν κάποια από τις αξιόποινες πράξεις που ανήκουν στην αρμοδιότητα αυτής της υπηρεσίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η καταχώρηση επεκτείνεται και σε εκείνους που μπορεί απλώς να συνοδεύουν

²¹ Άρθρο 10

²² Άρθρο 11.

²³ Άρθρο 9.

²⁴ Η οποία είχε συμφωνηθεί στην συνθήκη του Μάαστριχτ στις 7/2/92. Για το νομικό έρεισμα της Europol βλ. άρθρο 88 ΣΛΕΕ.

²⁵ Για περισσότερα αναφορικά με τις αρμοδιότητες και το έργο της Europol βλ. Παπαγιάννης Δον., «Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2001, σελ.257 – 278. Καθώς και Παπαγιάννης Δον., «Ευρωπαϊκό δίκαιο», τέταρτη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 2011. Σελ.529-530.

ή να βρίσκονται σε επαφή με τα συγκεκριμένα άτομα. Σύντομα η συλλογή και ανταλλαγή πληροφοριών παίρνει ακόμα ευρύτερες διαστάσεις αφού με το σχέδιο δράσης του 1997 «για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος»²⁶ θεωρείται αναγκαία η ύπαρξη πληροφοριών σχετικά με όλα τα νομικά πρόσωπα που είναι καταχωρημένα σε κάθε κράτος μέλος αλλά και τα φυσικά πρόσωπα που μετέχουν στην διοίκησή τους, ενώ τον ίδιο χρόνο υιοθετείται ψήφισμα του συμβουλίου σχετικά με την διευκόλυνση της ανταλλαγής αναλύσεων DNA, για την πραγμάτωση της οποίας θεωρείται αναγκαία η δημιουργία εθνικών βάσεων δεδομένων συμβατών μεταξύ τους²⁷.

Παράλληλα, ήδη με την συνθήκη του Άμστερνταμ αποφασίζεται η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της Europol²⁸. Αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στις ΗΠΑ αποφασίζεται επιπλέον η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ της Europol, των υπηρεσιών πληροφοριών και των αστυνομικών αρχών²⁹ σε θέματα τρομοκρατίας, ενώ με απόφαση του συμβουλίου το 2003³⁰ θεσμοθετείται η υποχρέωση κάθε κράτους μέλους να διαμορφώνει ειδική υπηρεσία που θα συγκεντρώνει όλες τις πληροφορίες σχετικά με τρομοκρατικές πράξεις και θα τις διαβιβάζει στην Europol. Αξίζει στο σημείο τούτο να αναφερθούμε ότι θεσπίζονται³¹ προνόμια και ασυλίες των μελών και οργάνων της Europol για όλες τις αξιόποινες πράξεις που μπορεί να τελέσουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και τους παρέχεται ειδική δικαστική ασυλία για λανθασμένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επιπλέον, γίνεται εμφανής μια νέα οπτική στο ζήτημα της ανταλλαγής πληροφοριών που έγινε γνωστή ως Πρόγραμμα της Χάγης³² στο οποίο μνημονεύεται για πρώτη φορά η «αρχή της διαθεσιμότητας»³³, η εφαρμογή

²⁶ Βλ. ΕΕ C 251 της 15/8/97, σελ. 1.

²⁷ Βλ. ΕΕ C 193 της 24/6/97 καθώς και ψήφισμα Συμβουλίου της 25/6/01 για την ανταλλαγή αποτελεσμάτων DNA (ΕΕ C 187 της 3/7/01.)

²⁸ Βλ. για λεπτομέρειες άρθρο 30 παρ. 2 ΣΕΕ, σε εκτέλεση του οποίου υιοθετήθηκε πρωτόκολλο που τροποποίησε την σύμβαση για την ίδρυση της Europol το 2002 (ΕΕ C 312 της 16/12/02 σελ. 2-7).

²⁹ Βλ. δήλωση των αρχηγών κρατών της ΕΕ και του προέδρου της Επιτροπής στις Βρυξέλλες στις 19/10/2001.

³⁰ Βλ. ΕΕ L Της 22/01/03, σελ. 68.

³¹ Με βάση το πρωτόκολλο της 19/6/97.

³² Η Επιτροπή στο εν λόγω πρόγραμμα αναφέρει μεταξύ άλλων: «οι ευρωπαίοι πολίτες δικαίως ελπίζουν ότι, παράλληλα με την εξασφάλιση της τήρησης των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων, η ΕΕ θα υιοθετήσει αποτελεσματικότερη κοινή προσέγγιση για τα διασυνοριακά προβλήματα».

³³ Η πρακτική που μέχρι εκείνη τη στιγμή είχε παγιωθεί στο πεδίο της ανταλλαγής δεδομένων επέβαλλε σε κάθε διεθνή συνθήκη ή ρύθμιση ότι πρέπει να προσδιορίζεται επακριβώς ποια δεδομένα και υπό ποιες συγκεκριμένες προϋποθέσεις επιτρέπεται η ανταλλαγή τους. Με βάση, όμως, την εν λόγω αρχή η λογική αυτή αντιστρέφεται καθόσον συνεπάγεται ότι οι πληροφορίες που είναι διαθέσιμες σε ορισμένες αρχές κάποιου κράτους μέλους πρέπει να παρέχονται και στις αρμόδιες αρχές άλλων κρατών μελών. Με τον τρόπο αυτό αφανίζονται οι ουσιαστικές προϋποθέσεις που πρέπει να τηρούνται αναφορικά με το είδος, την βαρύτητα και την φύση των πληροφοριών αυτών αλλά προκρίνεται ένα γενικό και αόριστο πλαίσιο που όμως εύκολα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ολοκληρωτικό. Για περισσότερα βλ. εισήγηση Παπαγιάννη Δ., Ελευθερίες – Δικαιώματα και Ασφάλεια στην ΕΕ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Γενικό Τμήμα Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη 2010, σελ.49 -50.

της οποίας πραγματοποιήθηκε με την Συνθήκη του Prum³⁴ που καταρτίστηκε και υπογράφηκε στις 17/5/05 μετά από πρωτοβουλία της Γερμανίας.

Σε ένα δεύτερο άξονα εντάσσονται και οι πρωτοβουλίες για την κινητοποίηση ευρύτατων ομάδων ιδιωτών που επιχειρείται να στρατολογηθούν στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος. Εδώ ανήκει και η οδηγία 91/308/ΕΟΚ με την οποία διαμορφώνεται ένα δίκτυο εμπλοκής πολιτών στην εξιχνίαση πράξεων νομιμοποίησης παράνομων εσόδων³⁵, καταδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό την κοινοτική βούληση για εμπλοκή όχι μόνο των θεσμικών κοινοτικών οργάνων και των εθνικών διοικήσεων αλλά και των ιδιωτών πολιτών της ΕΕ.

3. ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Στο τομέα της δικαιοσύνης οι πρωτοβουλίες που έλαβαν χώρα είναι πολλές και κυρίως στόχευαν στην εναρμόνιση των εθνικών πλαισίων με κοινό παρονομαστή την δημιουργία ενός ενιαίου χώρου δικαιοσύνης και συνεργασίας των διωκτικών, εισαγγελικών και δικαστικών αρχών. Το πρώτο αξιοσημείωτο βήμα αφορούσε στην προσέγγιση των αντίστοιχων κυρωτικών κανόνων στο επίπεδο πλέον του ουσιαστικού ποινικού δικαίου περί των αρχών της δεκαετίας του 90. Αυτό συνέβη με μια οδηγία που κυρίως είχε παρακλητικό χαρακτήρα δεδομένου ότι η ΕΕ δεν είχε δοτή αρμοδιότητα επί αυτών των θεμάτων και άρα δεν edύνato να δεσμεύσει τα κράτη μέλη³⁶.

Τα πράγματα, όμως, αλλάζουν με την συνθήκη του Άμστερνταμ με την οποία παρέχεται για πρώτη φορά ποινική εξουσία στην ΕΕ στα πλαίσια του τρίτου πυλώνα³⁷ και τον ίδιο χρόνο καλείται το συμβούλιο να θεσπίσει κοινή

³⁴ Η συνθήκη αφορά στην εμβάθυνση της διασυνοριακής συνεργασίας, ιδίως για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, της διασυνοριακής εγκληματικότητας και της παράνομης μετανάστευσης. Βέβαια, είναι εμφανές ότι με βάση αυτήν την συνθήκη υιοθετείται μια άλλη προσέγγιση της αρχής της διαθεσιμότητας κατά την οποία προβλέπονται ειδικοί κανόνες για την ανταλλαγή ειδικών τύπων πληροφοριών (DNA, δακτυλικά αποτυπώματα, δεδομένα κατάταξης οχημάτων), μια προσέγγιση, δηλαδή, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως «προσέγγιση κατά πεδίο δεδομένων». Η συνθήκη εν κατακλείδι απαιτεί από τα συμβαλλόμενα μέρη να συλλέγουν και να αποθηκεύουν ορισμένες πληροφορίες, ακόμη και αν δεν είναι διαθέσιμες από την εθνική δικαιοδοσία, και επιτρέπει την online πρόσβαση των άλλων συμβαλλομένων κρατών σε «δεδομένα ευρετηρίου». Για περισσότερα βλ. Εισήγηση Παπαγιάννη Δ., οπ.π., σελ. 50- 57.

³⁵ Στο δίκτυο συμμετέχουν όχι μόνο τράπεζες και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αλλά και λογιστές, κτηματομεσίτες, συμβολαιογράφοι, έμποροι και καζίνο (άρθρο 2^α) που υποχρεώνονται να συλλέγουν πληροφορίες για την πραγματική ταυτότητα των πελατών τους, να διατηρούν αρχείο με τις πληροφορίες αυτές και να συνεργάζονται πλήρως με τις διωκτικές αρχές καταγγέλλοντας πιθανές πράξεις νομιμοποίησης και παρέχοντας τις αναγκαίες πληροφορίες (άρθρα 3,4,6).

³⁶ Περί της εν λόγω οδηγίας βλ. Σ. Αλεξιάδη, «η νομιμοποίηση των προσόδων του εγκλήματος», Αρμ. 1992, σελ.3 κ.εξ.

³⁷ Όπου υφίσταται η διακυβερνητική συνεργασία.

δράση³⁸ με την οποία να καθίσταται ποινικό αδίκημα η συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση.

Με το πέρασμα των καιρών η ΕΕ αντιλαμβάνεται ότι οφείλει να προβεί σε μια νομική ρύθμιση που θα θέτει κάποια όρια και δεν θα παρουσιάζει πολύ μεγάλες ασάφειες και γενικότητες αναφορικά με το ποιες τελικά εγκληματικές πράξεις μπορούν να ενταχθούν στις προσπάθειες της για καταστολή του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας. Έτσι, το σχέδιο δράσης του 2000³⁹ κινείται με οδηγό τη θέση ότι «οι προσπάθειες να συμφωνηθούν κοινοί ορισμοί, ποινικές υποστάσεις και κυρώσεις θα πρέπει να εστιαστούν σε περιορισμένο αριθμό τομέων ιδιαίτερης σημασίας όπως το οικονομικό έγκλημα, το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, η εγκληματικότητα υψηλής τεχνολογίας». Με βάση⁴⁰, λοιπόν αυτήν την κατεύθυνση εκδίδονται μια σειρά αποφάσεων – πλαίσιο⁴¹ στις οποίες ζητείται η ποινικοποίηση μορφών συμπεριφοράς που υιοθετούνται συνήθως από το οργανωμένο έγκλημα. Ένα αξιοσημείωτο βήμα παρατηρείται με την απόφαση πλαίσιο του 2002⁴² στην οποία εμπεριέχεται για πρώτη φορά ένας κοινός ορισμός του τρομοκρατικού εγκλήματος καθώς και ορίζεται η έννοια της τρομοκρατικής οργάνωσης και του εγκλήματος που συναρτάται με την τέλεση τρομοκρατικής πράξης. Στην ίδια απόφαση προβλέπεται διεύρυνση των τοπικών ορίων ισχύος των ποινικών νόμων όπως και των μορφών συμμετοχής στο έγκλημα και επιχειρείται μια υπό ευρεία έννοια ενοποίηση των ποινικών κυρώσεων.

Ένας ιδιαίτερος τομέας όπου αναπτύσσονται οι ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος είναι εκείνος της δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών⁴³. Το 1997 το σχέδιο δράσης⁴⁴ προβλέπει την ανάγκη σύστασης

³⁸ Το σχέδιο υλοποιείται με την κοινή δράση 98/733/ΔΕΥ στην οποία υιοθετείται κοινή προσέγγιση ως προς την έννοια της εγκληματικής οργάνωσης καθώς και της έννοιας της συμμετοχής σε αυτήν, προβλέπεται η επιβολή αυστηρών κυρώσεων (άρθρο 1 και 2), διευρύνονται τα τοπικά όρια ισχύος των ποινικών νόμων (άρθρο 4) και θεωρείται αναγκαία η θεμελίωση ποινικής ευθύνης και των νομικών προσώπων. Αξίζει, βέβαια, να σημειωθεί ότι το είδος των σχεδιαζόμενων εγκλημάτων δεν θεωρείται βαρυσήμαντο, όπως επίσης δεν ενδιαφέρει αυτή καθεαυτή η τέλεσή τους. Κρίσιμο στοιχείο της εν λόγω δράσης κρίνεται η *de facto* ύπαρξη μιας εγκληματικής οργάνωσης η οποία στοχεύει στην τέλεση σοβαρών εγκλημάτων, αδιάφορο εάν τελικά θα προβεί στην τέλεση.

³⁹ «για την πρόληψη και έλεγχο του οργανωμένου εγκλήματος», ΕΕ C 124 της 3/5/00.

⁴⁰ Νομικό θεμέλιο αποτελεί το άρθρο 31, στοιχ ε της ΣΕΕ.

⁴¹ Ενδεικτικά αναφέρουμε την απόφαση πλαίσιο 2000/383/ΔΕΥ (ΕΕ L 140, 14/6/00, σελ. 1-3) περί ενίσχυσης της προστασίας από την παραχάραξη, την απόφαση πλαίσιο 2001/500/ΔΕΥ (ΕΕ L 182, 5/7/01, σελ 1-2) για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος, την απόφαση πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ (ΕΕ L 203, 1/8/02 σελ 1-4) για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, αλλά και την πρόταση απόφαση πλαίσιο 2001/C 62 E/25 (ΕΕ C 62 E, 27/2/01 σελ. 327-330) για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

⁴² ΕΕ L 164, 22/6/02, σελ. 3-7.

⁴³ Η αστυνομική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, η οποία αποτελούσε υπό το προϊσχύον καθεστώς αντικείμενο του τρίτου πυλώνα, εντάσσεται πλέον με την συνθήκη της Λισαβόνας στον ενωσιακό

δικτύου δικαστικής συνεργασίας στα πλαίσια του οποίου κάθε κράτος θα πρέπει να έχει ένα κεντρικό σημείο επαφής που θα επιτρέπει την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των εθνικών δικαστικών αρχών. Το 1998 με την κοινή δράση 98/428/ΔΕΥ⁴⁵ αποφασίζεται η δημιουργία ευρωπαϊκού δικαστικού δικτύου, το οποίο έχει αρμοδιότητες στον τομέα τρομοκρατικών εγκλημάτων⁴⁶. Στο σχέδιο δράσης του συμβουλίου του 2000⁴⁷ προτείνεται η αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων σε ποινικά θέματα⁴⁸ καθώς και η αποδοχή ενώπιον των δικαστηρίων αποδεικτικών στοιχείων που έχουν νομίμως συλλεχθεί σε άλλο κράτος μέλος.

Για τον συντονισμό και την συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρμόδιων αρχών στην έρευνα και την δίωξη που έχουν επιπτώσεις σε δύο ή περισσότερα κράτη αναγνωρίζεται και αναβαθμίζεται η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Μονάδας Δικαστικής Συνεργασίας (Eurojust)⁴⁹, η οποία είχε ιδρυθεί ήδη από την 28/2/02 και στην οποία μετέχουν εισαγγελείς, δικαστές και αστυνομικοί από κάθε κράτος. Στον ίδιο άξονα εντάσσεται και απόφαση πλαίσιο του συμβουλίου για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης⁵⁰ η προώθηση του οποίου συνδέθηκε κατά κύριο λόγο με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας αμέσως μετά το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους αφού απλοποιεί σημαντικά τη σύλληψη⁵¹ και την παράδοση εγκληματιών μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Τέλος, μπορούμε να αναφέρουμε ότι στις καινοτομίες της συνθήκης Λισαβόνας συγκαταλέγεται και η πρόβλεψη για ίδρυση

κανόνα και ρυθμίζεται από το άρθρο 82 ΣΛΕΕ. Βλ. Παπαγιάννης Δ., Ευρωπαϊκό Δίκαιο, οπ.π., σελ. 526-528.

⁴⁴ ΕΕ C 251, 15/8/97, σελ. 6.

⁴⁵ ΕΕ L 191, 7/7/98, σελ. 4.

⁴⁶ Το κύριο έργο της είναι να διευκολύνει την καθιέρωση κατάλληλων επαφών μεταξύ των συνδέσμων των κρατών μελών, να οργανώνει περιοδικές συνεδριάσεις των εθνικών εκπροσώπων και να παρέχει σε μόνιμη βάση ορισμένες βασικές πληροφορίες, λειτουργεί δηλαδή κατά κύριο λόγο ως μηχανισμός επαφών μεταξύ των αρμοδίων αρχών.

⁴⁷ ΕΕ C 124, 3/5/00, σελ. 1-33.

⁴⁸ Η οποία πρέπει μάλιστα να επεκτείνεται και στις προδικαστικές αποφάσεις.

⁴⁹ Στα καθήκοντά της ανήκει ο συντονισμός των εθνικών εισαγγελικών αρχών για τη δίωξη όλων των εγκλημάτων που υπάγονται στην αρμοδιότητα της Eurojust, μεταξύ των οποίων και της τρομοκρατίας, καθώς και ορισμένων τύπων εγκλημάτων που διαπράττονται συχνά από διεθνείς οργανώσεις. Στα καθήκοντά της, επίσης, υπάγεται η υποστήριξη ποινικών ερευνών στους συγκεκριμένους τομείς. Παράλληλα στην Eurojust έχει ανατεθεί η αυτοτελής επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που τις παρέχουν οι εθνικές αρχές, τα οποία μπορεί να ανταλλάξει με άλλους οργανισμούς. Έδρα της μονάδας έχει οριστεί η Χάγη.

⁵⁰ ΕΕ L 190, 18/7/02, σελ. 1.

⁵¹ Η εν λόγω ρύθμιση έχει δεχτεί σφόδρα κριτική καθώς η σύλληψη γίνεται με ένταλμα που εκδίδεται σε άλλο κράτος μέλος, χωρίς να μπορεί να εξεταστεί το κράτος που διενεργεί την σύλληψη το αν και κατά πόσο η συγκεκριμένη πράξη τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα από την νομοθεσία του (έλεγχος διττού αξιοποίνου).

Ευρωπαϊκής εισαγγελίας που θα έχει ως αντικείμενο την καταπολέμηση των αδικημάτων που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της ΕΕ⁵².

⁵² Βλ άρθρο 86 ΣΛΕΕ, όπου μεταξύ άλλων αναφέρεται «(...)το ευρωπαϊκό συμβούλιο δύναται να εκδώσει απόφαση προκειμένου να επεκτείνει τις αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας στην καταπολέμηση της σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση (...)».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1. ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΦΥΣΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Δυόμισι χρόνια μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ, η τρομοκρατία απέδειξε με τον εναργέστερο τρόπο ότι δύναται να πραγματώσει κάτι που οι περισσότεροι δεν θέλανε να αποδεχθούνε: ότι τα σύνορα δεν αποτελούν τροχοπέδη στην δράση της. Η τρομοκρατία χτύπησε και στην καρδιά της Ευρώπης με στόχο αρχικά την Μαδρίτη και μετέπειτα το Λονδίνο, και έτσι αφυπνίστηκαν οι ευρωπαίοι πολίτες που μέχρι τότε θεωρούσαν ότι η διεθνής τρομοκρατία απειλεί τις αναπτυσσόμενες μουσουλμανικές χώρες και τους Αμερικάνους αλλά όχι άμεσα τους ίδιους.

Αποτέλεσμα αυτών των γεγονότων, μεταξύ άλλων, ήταν και η διαφαινόμενη βούληση σε παγκόσμιο επίπεδο να οριστούν ποιες ακριβώς δράσεις εντάσσονται στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας, αφού τίποτα δεν μπορείς να το πολεμήσεις αν πρώτα δεν δύνασαι να το ορίσεις. Βεβαίως τόσο για το οργανωμένο έγκλημα όσο και για την τρομοκρατία δεν έχει επιτευχθεί ένας απόλυτος και περιεκτικός ορισμός, αλλά από την άλλη στην διεθνή επιστημονική συζήτηση αμφότερα έχουν προσλάβει ορισμένα χαρακτηριστικά που αποδίδουν μια ουσιαστικά αυξημένη και διακριτή επικινδυνότητα έναντι των παραδοσιακών μορφών εγκληματικής δράσης. Θα προσπαθήσουμε σε γενικό αλλά ουσιαστικό πλαίσιο να διασαφηνίσουμε τις ακόλουθες έννοιες, χωρίς να προχωρήσουμε σε ατέρμονη παράθεση ορισμών, αφού σκοπός είναι να καταδειχθεί ότι λόγω του παγκοσμίου χαρακτήρα που έχει προσλάβει η τρομοκρατία δημιουργείται ένα ειδικότερο πλέγμα κατασταλτικών και προληπτικών μέτρων εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας και όχι πλέον από μεμονωμένα κράτη.

Ειδικότερα, η τρομοκρατική δράση εμφανίζεται κατά κανόνα με την μορφή συγκεκριμένων κατηγοριών εγκλημάτων του κοινού ποινικού δικαίου⁵³ ενώ στρέφεται συχνά εναντίον συγκεκριμένων στόχων - συμβόλων⁵⁴ χωρίς να αποκλείεται προσβολή και κοινών στόχων⁵⁵. Επιπλέον, τα τελούμενα εγκλήματα είναι πάντα προσχεδιασμένα και η τέλεσή τους σχεδιάζεται από

⁵³ Όπως λ.χ. ανθρωποκτονίες, σωματικές βλάβες, απαγωγή ομήρων, κατοχή όπλων και εκρηκτικών κλπ.

⁵⁴ Όπως είναι πολιτικά πρόσωπα ή πρόσωπα σύμβολα παραγωγικών σχέσεων.

⁵⁵ Όπως λ.χ. συμβαίνει σε μια αεροπειρατεία.

ομάδες που έχουν όλα τα στοιχεία των «εγκληματικών οργανώσεων»⁵⁶. Από την άλλη, κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα του οργανωμένου εγκλήματος είναι η ύπαρξη εγκληματικής οργάνωσης με επιχειρηματική δομή, οργάνωσης δηλαδή προσανατολισμένης στην επιδίωξη κέρδους, η οποία δραστηριοποιείται σαν μια κανονική οικονομική επιχείρηση στην παράνομη αγορά και αναπτύσσεται σε διεθνές ή παγκόσμιο επίπεδο διασφαλίζοντας την ισχύ της με την βία και την διαφθορά⁵⁷. Τα συγκεκριμένα στοιχεία τονίζονται με ιδιαίτερη έμφαση σε όλα τα ευρωπαϊκά κείμενα ως οι βασικοί λόγοι για την υιοθέτηση των προωθούμενων μέτρων⁵⁸.

Το οργανωμένο έγκλημα καθώς και η τρομοκρατία πλέον φέρουν παγκόσμιο χαρακτήρα και όχι τοπικό, και επομένως οφείλουμε να εξετάσουμε τον ιδιαίτερο χαρακτήρα αυτού του φαινομένου, όπως αυτός διαμορφώνεται σε παγκόσμιο πλαίσιο: «στο πλαίσιο συμπίεσης χώρου και χρόνου»⁵⁹. Δεν μπορεί κανείς να μην σταθεί στο γεγονός ότι σύγχρονα ενώ θα καλωσορίζαμε περισσότερο χώρο στην «παγκοσμιότητα»⁶⁰, εντούτοις η πρωτοκαθεδρία επιφυλάσσεται υπέρ της «παγκοσμιοποίησης». Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας έχει δημιουργήσει πλέον προκλήσεις για το σύγχρονο άνθρωπο ο οποίος επιθυμώντας την ανάσχεση και περιστολή του τρομοκρατικού

⁵⁶ Βλ. Συμεωνίδου – Καστανίδου Ελ., «Οι πρωτοβουλίες της ΕΕ για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος», ΠοινΔικ 2/2004, σελ.197 όπου αναφέρεται ότι: «αποτελούνται, δηλαδή, από περισσότερα των δύο μελών, διαθέτουν συγκροτημένη δομή που στηρίζεται σε μια βασική κατανομή ρόλων, έχουν απροσδιόριστη χρονική διάρκεια, διεθνείς διασυνδέσεις, ειδικά εκπαιδευμένα μέλη και εξοπλισμό για την τέλεση των εγκληματικών πράξεων, και οι πράξεις αυτές εντάσσονται σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα δράσης για την ανατροπή ή αποσταθεροποίηση του υπάρχοντος πολιτικοκοινωνικού συστήματος στο σύνολό του ή σε επιμέρους εκφάνσεις του».

⁵⁷ Για λοιπά χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος βλ. Συμεωνίδου – Καστανίδου Ελ., όπ.π., σελ 195 όπου αναφέρεται ότι: «τα χαρακτηριστικά είναι, στο επίπεδο της οργανωτικής μορφής, το στοιχείο της ένωσης περισσοτέρων των δύο ατόμων, του επαγγελματισμού, της ιεραρχικής δομής, της μεγάλης διάρκειας και των διεθνών διασυνδέσεων με συγκάλυψη της ατομικής ευθύνης, στο επίπεδο των σκοπών, η απόκτηση οικονομικής ισχύος και πολιτικής επιρροής και στο επίπεδο των χρησιμοποιούμενων μέσων, η βία, η τρομοκρατία, η διαφθορά και η δημιουργία μιας επίφασης νομιμότητας. Τα στοιχεία αυτά περιγράφουν κατά βάση τα διεθνή κυκλώματα ναρκωτικών, εμπορίου όπλων ή ραδιενεργών υλικών, δουλεμπορίου, εμπόριο οργάνων σώματος, προστασίας νυχτερινών κέντρων και άλλες ανάλογης βαρύτητας δραστηριότητες».

⁵⁸ Ενδεικτικά αναφέρουμε την δήλωση της ΕΕ (ΕΕ C 220, 15/7/98, σελ. 1-7): «το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί σοβαρή απειλή για την δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου επειδή διεισδύει, μολύνει και διαφθείρει τη δομή των κυβερνήσεων, των νόμιμων εμπορικών και χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων και της κοινωνίας σε όλα τα επίπεδα».

⁵⁹ Βλ. Δημόπουλος Χαράλαμπος, «Παγκοσμιοποίηση και τρομοκρατία», πρόλογος Αριστοτέλη Χαλαλαμπάκη, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2006, σελ. 15 : «τα τρομοκρατικά γεγονότα της 11/9 έδειξαν ότι η “συμπίεση του χώρου και του χρόνου” και η μετατροπή του πλανήτη σε μία τοποθεσία κατέστησε τη διεθνή τρομοκρατία παγκόσμια, δηλ. ως μέρος της καθημερινής ζωής και σε οποιοδήποτε μέρος».

⁶⁰ Βλ. Μανωλεδάκης Ιωάννης, «Ασφάλεια και Ελευθερία», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 213: « το κύριο χαρακτηριστικό της εποχής που διανύουμε είναι η παγκοσμιότητα: η ρευστοποίηση των ορίων μεταξύ τοπικού και παγκόσμιου και η διάχυση του παγκοσμίου στο τοπικό. Στο μέτρο που το φαινόμενο αυτό εκβιάζεται και προωθείται από συγκεκριμένα κέντρα εξουσίας, γίνεται λόγος για παγκοσμιοποίηση»

κινδύνου θεσπίζει αμυντικά μέτρα για την ενίσχυση της ασφάλειας των οργανωμένων σε κράτη κοινωνιών. Όμως, κάτι τέτοιο στις μέρες μας έχει ανατρέψει την κλασική ισορροπία μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας, με αποτέλεσμα να θέτει τη σχέση αυτών των δύο αξιών κάτω από εντελώς νέους όρους.

Το θεμελιώδες ζεύγος ασφάλεια και ελευθερία ήρθε αντιμέτωπο με τη συνέπεια της αντιπρομοκρατικής θωράκισης των εννόμων τάξεων. Πολλές είναι, λοιπόν, οι φορές που προκύπτει το ερώτημα: ό,τι προστίθεται στην ασφάλεια αφαιρείται από την ελευθερία; Η απάντηση διόλου εύκολη. Αυτό που αρχικά οφείλουμε να τονίσουμε είναι την σχετικότητα των δύο αυτών εννοιών. Τόσο η ελευθερία όσο και η ασφάλεια δεν έχουν ένα στατικό και απόλυτο νοηματικό περιεχόμενο, αφού συνδέονται άρρηκτα με μια πλήρως προσδιορισμένη ιστορικά έννομη τάξη. Έτσι, διαλαμβάνουν οι έννοιές τους ένα σχετικό χαρακτήρα⁶¹ και συνδέονται άμεσα με το χωρικό και χρονικό πλαίσιο στο οποίο αναφέρονται. Ένα κράτος που δεν προσφέρει ασφάλεια, σίγουρα δεν μπορεί να εξασφαλίσει την ελευθερία, γεγονός που δείχνει ότι προαπαιτούμενο της ελευθερίας είναι η ασφάλεια. Άρα, το κράτος στοχεύοντας στην εδραίωση της ελευθερίας των πολιτών, πρέπει να κατοχυρώνει την ασφάλεια, δηλαδή να προτάζει την «αυτοπροστασία»⁶² του.

Επομένως, φαντάζει ως φυσιολογικό επακόλουθο το ότι η χαλύβδωση της εσωτερικής ασφάλειας μοιραία περιόρισε το εύρος και το βάθος της θεσμικής προστασίας της ελευθερίας. Και με αυτό τον τρόπο επιβεβαίωσε πως ό,τι προστίθεται στην ασφάλεια αφαιρείται από την ελευθερία. Παρότι ασφάλεια και ελευθερία συνυπάρχουν και δεν νοείται η μια έννοια χωρίς την άλλη, λίγο πριν το τέλος παρέχεται ένα λογικό προβάδισμα υπέρ της ασφάλειας⁶³.

⁶¹ Βλ. Δημόπουλο Χ., ό.π., σελ. 18: «επειδή μάλιστα οι έννοιες αυτές προτείνονται και καθορίζονται από τη νομοθετική εξουσία του κράτους, για αυτό αποκτούν τόσο εννοιολογικό εύρος και ακολούθως τόσο έκταση προστασίας, όση ακριβώς συντάσσει και ορίζει το ίδιο το κράτος». Επίσης βλ. Μανωλεδάκης Ιωάννης, «Ασφάλεια Κράτους ή Ελευθερία», σε συλλογικό τόμο «Τρομοκρατία και δικαιώματα, επιμέλεια Αντ. Μανιτάκης, Ανδρ. Τάκης, Εκδόσεις Σαββάλας, 2004, σελ. 24: «(...) θα πρέπει να έχουμε πλήρη συνείδηση της σχετικότητας των δύο όρων. Όχι μόνο γιατί απόλυτη ασφάλεια ή απόλυτη ελευθερία δεν υπάρχουν, αλλά κυρίως γιατί η απόδοση τους ως όρων σε συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση γίνεται πάντοτε συγκριτικά με πρότερες καταστάσεις του ίδιου κοινωνικού χώρου»

⁶² Βλ. Δημόπουλος Χ, ό.π., σελ. 18: «η εν λόγω πρώτιστη αυτοπροστασία καθίσταται και το μέτρο προστασίας των λοιπών συστημικών αγαθών, τα οποία καθώς προστατεύονται, δηλαδή τυποποιούνται, καθίστανται- κατά την προαγωγή τους- ως έννομα»

⁶³ στο ίδιο κλίμα και ο Μανωλεδάκης στην διδακτορική του διατριβή (1967) όπου αναφέρει: «δια της εκάστοτε ισχυούσης ποινικής νομοθεσίας το κράτος προστατεύει τον τε βιολογικόν και τον ηθικόν αυτού προορισμό: αυτοπροστατεύεται», καθώς και στην διατριβή του επί υφηγεσία (1970) όπου αναφέρει: «η αυτοπροστασία του κράτους προέχει έναντι της προστασίας του οιοδήποτε εννόμου αγαθού και ότι η κοινή ειρήνη εξασφαλίζεται κατ' ανάγκη μόνο δια της προστασίας της υπό της εννόμου τάξεως», για περισσότερα βλ. Προλεγόμενα σε συλλογικό τόμο «Τρομοκρατία και Δικαιώματα», ό.π., σελ. 12.

Το ζήτημα που προκαλεί, όμως, ανησυχία δεν είναι άλλο από το τι συμβαίνει οσάκις το ίδιο το κράτος δεν επιτυγχάνει την εδραίωση ενός κλίματος ασφάλειας στο εσωτερικό του. Μπορεί να υπάρξει το status της ελευθερίας που επιθυμούμε όταν το πλαίσιο στο οποίο αυτό μπορεί να αναπτυχθεί δεν κρίνεται ως ασφαλές; Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η διάχυση της ίδιας της πολιτικής εξουσίας από το έθνος- κράτος σε υπερεθνικούς θεσμούς⁶⁴ έχει ως φυσικό επακόλουθο την μείωση της ρυθμιστικής και κανονιστικής ισχύος του παραδοσιακού εθνικού κράτους.

Η αποτυχία, επομένως, του κράτους να παρέχει ασφάλεια σε μια εποχή «διεθνούς διακυβέρνησης»⁶⁵, ενισχύει τον παγκόσμιο χαρακτήρα της τρομοκρατίας διότι συντελεί στην ενίσχυση της κρατικής ρυθμιστικής υποβάθμισης. Τούτο μας οδηγεί στην διαπίστωση ότι η κυριαρχία που μέχρι πρότινος ήταν το απαραβίαστο όριο απέναντι στη διεθνή προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, σύγχρονα πλέον να έχει χάσει αυτό το χαρακτηριστικό. Και δεν φαντάζει καθόλου παράλογο δεδομένου ότι εκεί οδηγεί η απώλεια κρατικού ελέγχου σε δύο βασικούς παραδοσιακούς τομείς: την οικονομία και την επικοινωνία, με αποτέλεσμα να παραχωρείται μέρος της εξουσίας σε διεθνή κέντρα.

Η παραχώρηση αυτή, που χαρακτηρίζεται και από έλλειψη πολιτικής νομιμοποίησης, οδηγεί στο να μην μπορεί η ασφάλεια του κράτους –αφού έχει ήδη συρρικνωθεί- να καθίσταται θεμελιώδης προϋπόθεση για τις ελευθερίες των πολιτών. Το ποινικό φαινόμενο, που μέχρι τώρα προσδιορίζονταν εθνικά, πλέον κοινοτικοποιείται⁶⁶ και παύει να αποτελεί για το εθνικό κράτος υπόθεση “*interna corporis*”. Έτσι, μπορούμε να ισχυριστούμε με βεβαιότητα πως το μέγεθος προστασίας της ασφάλειας και της ελευθερίας αναδομείται αναπόφευκτα. Η εθνική νομιμοποιητική βάση των δύο αυτών αξιών απειλείται από την σκλήρυνση των αντιτρομοκρατικών μέτρων σε παγκόσμιο επίπεδο, ακριβώς διότι αυτά τα μέτρα λαμβάνονται από μη εγχώρια θεσμικά κέντρα.

Βέβαια, αξίζει να αναφερθούμε στο γεγονός ότι παρότι η διεθνής κοινότητα βρίσκεται αντιμέτωπη, όπως παραπάνω αναφέραμε, με φαινόμενα που έχουν παγκόσμιο χαρακτήρα, εντούτοις παρουσιάζεται αρκετά μεγάλη διαφοροποίηση ανάμεσα στο το πώς τα μέλη της αντιλαμβάνονται την προσπάθεια για λήψη προληπτικών μέτρων. Το τελευταίο, ειδικότερα, αφορά στην διαφορετική οπτική που αφενός ο ευρωπαϊκός και αφετέρου ο

⁶⁴ Όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, αλλά επιπροσθέτως και γιγάντιοι οικονομικοί μηχανισμοί και πολυεθνικές εταιρίες. Βλ. Μανωλεδάκης Ιωάννης, «Ασφάλεια και Τρομοκρατία», όπ.π., σελ. 213: «Σήμερα δεν γίνεται απλά λόγος για πολυεθνικές επιχειρήσεις, μα για μια “παγκόσμια επιχείρηση” που δεν έχει συγκεκριμένο κέντρο, αλλά αποτελεί ένα δίκτυο με πλοκάμια απλωμένα παντού».

⁶⁵ Βλ. Μπελαντής Δημήτρης, «Ανθρωπιστική επέμβαση και τρομοκρατία: Η δύση ως εγγυητής της ελευθερίας και ασφάλειας;», σε συλλογικό τόμο «Τρομοκρατία και δικαιώματα», όπ.π., σελ. 130.

⁶⁶ Βλ. Δημόπουλος Χαρ., όπ.π., σελ. 20: «(...) Η κοινοτικοποίηση του ποινικού φαινομένου αποτελεί συνέπεια της διεθνοποίησης του ποινικού δικαίου μέσα σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης»

αμερικανικός χώρος έχει έναντι της έντασης που πρέπει να χαρακτηρίζει τις προληπτικές και κατασταλτικές πρωτοβουλίες.

Στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες τα αντιτρομοκρατικά μέτρα πρέπει να συμμορφώνονται με βάση ένα διπλό επίπεδο που αφορά στην αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεδομένου ότι αυτά παρουσιάζουν οικουμενικό χαρακτήρα, αλλά και στην ευόδωση του αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Η ίδια η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξ ορισμού δεν περιορίζεται σε ένα κράτος – έθνος, ενώ περαιτέρω το πρόβλημα της τρομοκρατίας όπως παρουσιάζεται σύγχρονα αψηφά ουσιαστικά τα εθνικά όρια και αποσυνδέεται από τις εθνικές δικαιοδοσίες.

Μια συγκριτική μελέτη⁶⁷ των δύο σημαντικών κειμένων προστασίας δικαιωμάτων, αυτό του αμερικανικού Συντάγματος και αυτό της ΕΣΔΑ, δείχνει ότι η ευρωπαϊκή σύμβαση περιέχει θετικές δηλώσεις των δικαιωμάτων, ενώ το αμερικάνικο σύνταγμα βασίζεται σε μια αρνητική διατύπωση αυτών που στόχο έχει κυρίως να απαγορεύσει στην πολιτεία να παρεμβαίνει περιοριστικά στην άσκηση των δικαιωμάτων. Ως εκ τούτου η ΕΣΔΑ ενέχει έναν πιο μαχητικό προσανατολισμό με λεπτομερειακές προβλέψεις στα όρια της νόμιμης άσκησης των δικαιωμάτων, ενώ ο αμερικανικός καταστατικός χάρτης τηρεί μια πιο «ανεκτική» στάση αναφορικά με την αντίληψή του περί άσκησης των δικαιωμάτων. Η ευέλικτη στάση που υιοθετεί η ΕΣΔΑ φαίνεται ειδικά με την αναφορά περιορισμών – ρητών ή σιωπηρών – στην άσκηση των δικαιωμάτων προκρίνοντας έτσι μια προοπτική εξισορρόπησης για τα ανθρώπινα δικαιώματα δεδομένου ότι υιοθετείται εν πολλοίς η στάθμιση των συμφερόντων οσάκις έχουμε παραβίαση δικαιώματος λόγω λήψης μέτρων που εντάσσονται στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Αντίθετα, το Σύνταγμα των ΗΠΑ είναι περισσότερο προσανατολισμένο προς μια κατηγορηματική και όχι ευέλικτη προσέγγιση για τον περιορισμό των δικαιωμάτων⁶⁸.

Το ερώτημα, όμως, που προκύπτει εν προκειμένω είναι πως μπορούν να συμβιβαστούν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις σε ένα ζήτημα που χαρακτηρίζεται παγκοσμιοποιημένο; Μήπως η αντίθεση που προκύπτει, αφενός λόγω της ευρωπαϊκής οπτικής που επιτρέπει περισσότερο χώρο σε μια *ad hoc* ερμηνεία στο χώρο της παραβίασης των δικαιωμάτων, και αφετέρου από το αμερικανικό σύνταγμα που προσανατολίζεται σε μια πιο κατηγορηματική διάσταση, υποδηλώνει κάποιες αλλαγές αναφορικά με την νόμιμη δράση ενάντια στην τρομοκρατία;

⁶⁷ Βλ. Stefan Sottiaux, terrorism and limitation of rights: the ECHR and the US constitution, Hart Publishing, 2008.

⁶⁸ Ενδεικτικά αναφέρουμε την δήλωση του αμερικάνου πολιτειολόγου Ρομπερτ Κάγκαν που παρουσίασε στα ευρωπαϊκά μέσα ενημέρωσης την άποψη του ότι «τα πρόσωπα της δύσης είναι τελικά δύο, από την μια έχουμε την ισχυρή Αμερική και από την άλλη την αδύναμη Ευρώπη, καθώς οι ευρωπαίοι βρίσκονται πλέον έξω από την ιστορία αφού παραμένουν υπερβολικά προσκολλημένοι στις ξεπερασμένες ανεκτικές αξίες του κράτους δικαίου». Βλ. άρθρο Giuletto Chiesa, , le monde diplomatique, 10/10/06.

2.ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΑΓΚΗΣ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ

Είναι γεγονός ότι ο παγκόσμιος χαρακτήρας των φαινομένων τρομοκρατίας και των οργανωμένων εγκληματικών δράσεων προκάλεσε μια μεγάλη αμηχανία τόσο στα κράτη όσο και στους διεθνείς οργανισμούς, αναφορικά με το πώς θα κατορθώσουν να νομιμοποιήσουν προληπτικές και κατασταλτικές δράσεις έναντι των παραπάνω. Το κρίσιμο στοιχείο που προκάλεσε τούτο δεν είναι άλλο από το γεγονός ότι δύσκολα οι πολίτες του κόσμου θα μπορούσαν να δεχθούν ως νόμιμες αυτές τις δράσεις δεδομένου ότι συνέβαινε κάτι που δεν τους ήταν οικείο: οι στοχευμένες πρακτικές κατά της τρομοκρατίας είχαν πλέον εκφύγει της χωρικής αρμοδιότητας των κρατών και ως εκ τούτου έπρεπε τα κράτη να πείσουν τους πολίτες τους ότι κρίνεται αναγκαίο να ενεργήσουν επί καταστάσεων που όμως δεν θεωρούνταν εθνικής αλλά παγκόσμιας δικαιοδοσίας.

Το αποκλειστικό μονοπώλιο της κρατικής εξουσίας να καταστέλλει τις εγκληματικές δράσεις πλέον έχανε το χαρακτήρα του και μετατρέπονταν σε ένα ιδιόρρυθμο μονοπώλιο διεθνών οργανισμών, όπως η ΕΕ, το ΝΑΤΟ και ο ΟΗΕ. Και ενώ κατά το παρελθόν, καταστάσεις που απέκλιναν από το κανονικό, αντιμετωπίζονταν από τα κράτη με το θεσμό της κατάστασης ανάγκης⁶⁹, και έτσι εξασφαλιζόνταν η νομιμοποίηση των κατασταλτικών μέτρων, στην παρούσα συγκυρία των διεθνοποιημένων τρομοκρατικών ενεργειών κάτι τέτοιο φαντάζει αν όχι ουτοπικό τουλάχιστον μη εφαρμόσιμο και αποτελεσματικό. Σύγχρονα, οι συνθήκες που απαιτούν την τυπική κήρυξη της κατάστασης ανάγκης είναι ελάχιστες, ενώ παράλληλα αυτό που θεωρούνταν στο παρελθόν μη κανονικό, σήμερα έχει ενταχθεί στις συνήθειες και κανονικές συνθήκες⁷⁰.

Το δίκαιο πλέον αναζητεί τρόπους να ρυθμίσει τις νέες συνθήκες καθότι είναι δεδομένη η διαπίστωση της πολύ περιορισμένης χρήσης του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης, και στην αναζήτησή του αυτή έρχεται αντιμέτωπο με την υποχρέωση κατασκευής μιας νέας νομικής κανονικότητας προσαρμοσμένης στην νέα πραγματολογική κατάσταση. Το κύριο χαρακτηριστικό της νέας νομικής κανονικότητας είναι η μη αναμονή της ομαλότητας, όπως θα συνέβαινε με την κατάσταση ανάγκης. Τούτο σημαίνει:

⁶⁹ Ενδεικτικά αναφέρεται η ελληνική ρύθμιση, άρθρο 48 Συντάγματος όπου προβλέπεται: «σε περίπτωση πολέμου, επιστράτευσης εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων ή άμεσης απειλής της εθνικής ασφάλειας, καθώς και αν εκδηλωθεί ένοπλο κίνημα για την ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος η βουλή, με απόφασή της, που λαμβάνεται ύστερα από πρόταση της κυβέρνησης, θέτει σε εφαρμογή, σε ολόκληρη την επικράτεια ή σε τμήμα της, το νόμο για την κατάσταση πολιορκίας, συνιστά εξαιρετικά δικαστήρια, και αναστέλλει την ισχύ του συνόλου ή μέρους των διατάξεων των άρθρων 5 παρ. 4, 6, 8, 9, 11, 12 παρ. 1 έως και 4, 14, 19, 22 παρ. 3, 23, 96 παρ. 4 και 97».

⁷⁰ Βλ. εισήγηση Φουντεδάκη Π., συλλογικός τόμος «Ελευθερίες- Δικαιώματα και Ασφάλεια στην ΕΕ», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Γενικό Τμήμα Δικαίου, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2010, σελ.18.

νομοθεσία και πρωτοβουλίες που δεν είναι έκτακτες και προσωρινές αλλά τουναντίον μόνιμες, ευέλικτες και στοχευμένες, με επιμέρους ρυθμίσεις που φτιάχνουν ένα δίκτυο προστασίας πολυδιασπασμένο και ειδικό σε κάθε περίπτωση⁷¹.

Η εξαιρετική και ευέλικτη ευρωπαϊκή νομοθεσία για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος ακριβώς λόγω των παραπάνω χαρακτηριστικών της χαρακτηρίζεται από τον Μανωλεδάκη⁷² «συμβολική και επικίνδυνη», ενώ από τον Παρασκευόπουλο⁷³ τονίζεται ότι στοχεύει στην αστυνόμευση και την προδικασία κυρίως. Για αυτούς, λοιπόν, τους λόγους απαιτείται στη θέση των ευέλικτων ρυθμίσεων να έρθουν μόνιμες ρυθμίσεις που θα μπορούν να αντιμετωπίσουν την «μη αναμονή της ομαλότητας». Η μετάβαση στη μετανεωτερικότητα, επομένως, προβάλλει αναγκαία στην εποχή μας διότι κάτι τέτοιο επιτάσσουν τα νέα δεδομένα.

Πλέον, το ίδιο το κράτος στην προσπάθειά του να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την τρομοκρατία αναγκάζεται να μετατραπεί σε ένα κράτος «διαχείρισης κινδύνων», το οποίο έρχεται αντιμέτωπο με τη διαχείριση μικρότερων ή μεγαλύτερων κρίσεων, που εκκινούνται πέρα και από τη χωρική του αρμοδιότητα. Επιβεβαιώνεται, έτσι, ότι ζούμε σε μια «κοινωνία διακινδύνευσης»⁷⁴. Ανάμεσα στις έννοιες της ασφάλειας και της ελευθερίας προσπαθεί να εξισορροπήσει και το σχιζοφρενικό στοιχείο της κοινωνίας της διακινδύνευσης.

Μπορεί, όμως, αυτή η μετανεωτερικότητα πέρα από τον αναγκαίο της χαρακτήρα να είναι και πρόσφορη; το κράτος επιδιώκοντας την εσωτερική ασφάλεια εμφανίζεται να δικαιολογεί την απώλεια ενός τμήματος της προσωπικής ελευθερίας ώστε να επέλθει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Με την εξασφάλιση του αγαθού της ασφάλειας, το κράτος στη συνέχεια ανταποδίδει αυτήν ως υπηρεσία γενικού συμφέροντος στα πρόσωπα. Το πρόβλημα που παρουσιάζεται στη συνέχεια αφορά στην αμφισβήτηση αυτής της προσφορότητας αφού είναι πασιφανές ότι η τελευταία, τουλάχιστον όσον αφορά στην έντασή της, πάσχει.

Ειδικότερα, σύγχρονα η έννοια της «ιδιωτικότητας»⁷⁵ και η απώλειά της σε μεγάλο βαθμό έχει συμβάλλει καθοριστικά στο να δεχθούμε πως ό,τι

⁷¹ Για περισσότερα βλ. εισήγηση Φουντεδάκη Π., ό.π., σελ. 20-21.

⁷² Βλ. Συλλογικό τόμο «Τρομοκρατία και Δικαιώματα», ό.π., σελ. 16.

⁷³ Βλ. Συλλογικό τόμο «Τρομοκρατία και Δικαιώματα», ό.π., σελ. 17.

⁷⁴ Βλ. Φραγκάκης Νίκος, «Σε αναζήτηση μέτρου μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2009, σελ. 13.

⁷⁵ Βλ. Φραγκάκης Ν., ό.π., σελ. 16: «Ο κοινοτικός δικαστής επιλέγει να αποδίδει *the right to privacy*, στα ελληνικά με την περιφραση *δικαίωμα στο ιδιωτικό απόρρητο*. Με κάθε ορολογική εκδοχή εννοείται, πάντως, όχι μόνο ο αυστηρά προσωπικός χώρος κάθε ατόμου στην μοναξιά του, εκεί που δεν υπάρχει επικοινωνία, αλλά και το πλέγμα των σχέσεων και ενεργειών του προσώπου, χωρίς συνάρτηση με φυσικό τόπο (κατοικία) που λόγω της φύσης τους (αντικειμενικό στοιχείο) λη των προθέσεων του φορέα τους (υποκειμενικό στοιχείο) δεν έχουν δημόσιο χαρακτήρα»

προστίθεται στην ασφάλεια να αφαιρείται από την ελευθερία. Η ιδιωτικότητα, (ως κομμάτι της ελευθερίας) διαπλέκεται με την έννοια της ασφάλειας και αναρωτιόμαστε εάν τελικά αλλοιώνεται τόσο η ιδιωτικότητα, όσο και η ασφάλεια μέσα από αυτήν τη διαπάλη. Από τη στιγμή που δύσκολα μπορεί κάποιος να παραμείνει αθέατος και «ουσία ιδιώτης», αφού τα πάντα καταγράφονται ηλεκτρονικά και σε παγκόσμιο επίπεδο, διαπιστώνουμε ότι η ελευθερία πράγματι συρρικνώνεται. Πολύ δε περισσότερο αυτό συμβαίνει όταν και το άτομο οικιοθελώς γνωστοποιεί ανά πάσα στιγμή πού ακριβώς βρίσκεται, τί ακριβώς κάνει, με ποιους είναι μαζί, χρησιμοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Αποτέλεσμα αυτής της εκούσιας πράξης είναι να χάνει το άτομο σε σημαντικό βαθμό την ιδιωτικότητά του, δηλαδή ένα από τα βασικότερα συστατικά στοιχεία της ελευθερίας του. Το παράδοξο, όμως εν προκειμένω, είναι ότι το άτομο δεν δύναται εγκύρως να παραιτηθεί από το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο, αφού κάτι τέτοιο θα ισοδυναμούσε με αναίρεση της έννοιας του πολίτη. Η μετατόπιση των ορίων του δημόσιου και του ιδιωτικού χώρου εξελίσσεται σε κινούμενη άμμο, διότι η παραβίαση της ιδιωτικότητας οδηγεί σε προσβολές «δημοσίου χαρακτήρα»: δεν πλήττεται αποκλειστικά ένα άτομο, αλλά παρακολουθούνται μαζικά τα πλήθη⁷⁶. Η επιτήρηση που επιφυλάσσεται για τα πλήθη προκαλεί ανησυχία, αφού για να περιοριστεί οφείλει το άτομο να διατηρήσει ανέπαφο τον πυρήνα της ιδιωτικής του ζωής.

Αν «υπνοβατούμε σε μια κοινωνία παρακολούθησης»⁷⁷ επιβάλλεται άμεσα να ξυπνήσουμε θωρακίζοντας την ιδιωτικότητά μας. Όσο η ιδιωτικότητα συρρικνώνεται, τόσο το πρόσφορο της μετανεωτερικότητας θα αμφισβητείται έντονα. Η έννοια της ιδιωτικότητας λειτουργεί εν προκειμένω ως ασφαλιστική δικλείδα για τη θωράκιση της ελευθερίας. Αποτελεί συστατικό στοιχείο της τελευταίας και συμβάλει καθοριστικά στην ενίσχυσή της. Επομένως, εάν η ιδιωτικότητα δεν διατηρεί ανέπαφο τον πυρήνα της και δεν παραμένει στην αποκλειστική εξουσία του ατόμου, τότε είναι φυσικό να ανοίγει η κερκόπορτα που οδηγεί στην καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με βάση, λοιπόν, το τελευταίο μπορούμε να πούμε ότι παραδόξως αυτού του είδους η μετανεωτερικότητα, καίτοι αναγκαία, δεν εξασφαλίζει τον εξ' ορισμού καινοτόμο χαρακτήρα της.

Η προβληματική που στη συνέχεια μας έρχεται στο μυαλό αφορά στο ερώτημα εάν είναι εφικτή και αποτελεσματική η προαναφερόμενη πολυδιάσπαση και κατακερμάτωση των μέτρων προστασίας που στοχεύουν στην προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην προάσπιση της

⁷⁶ Συνθήκη Prum: καθιέρωση της αρχής της «διαθεσιμότητας», σύμφωνα με την οποία οι αρχές ασφαλείας ενός κράτους μέλους της ΕΕ αποκτούν προσωπικά δεδομένα από κάθε άλλο κράτος μέλος που τα έχει διαθέσιμα.

⁷⁷ Richard Thomas, Επίτροπος αρμόδιος για τα προσωπικά δεδομένα, speech: «Protecting the right to privacy in the fight against terrorism», Council of Europe, 04.12.2008.

ελευθερίας. Ιδιαίτερα εάν λάβουμε υπόψη ότι δικαιώματα και ασφάλεια φέρουν οικουμενικό και παγκόσμιο χαρακτήρα προκαλείται η απορία εάν είναι παραγωγική αυτή η πολιτική όταν ο πυρήνας των μέτρων πρόληψης και καταστολής διασπάται σε μικρότερους. Είναι δυνατόν να παραχθεί ουσιαστικός και τελέσφορος αγώνας κατά της τρομοκρατίας υπό αυτές τις προϋποθέσεις;

3. ΑΠΟ ΤΟ ΣΑΦΕΣ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΣΙΟ ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΔΙΑΤΡΗΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ.

Στο σημείο αυτό θα ασχοληθούμε με την ανάληψη πρωτοβουλίας για στρατιωτικές επεμβάσεις από διεθνή όργανα και πώς αυτή εδράζεται στο εκάστοτε θεσμικό πλαίσιο. Συγκεκριμένα, η άσκηση ένοπλης βίας από κράτη μέλη του ΟΗΕ περιορίζεται, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, σε περιπτώσεις άμυνας ενός κράτους⁷⁸, ή στην περίπτωση που αναλαμβάνεται στρατιωτική δράση με απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας⁷⁹ του ΟΗΕ για την «διατήρηση της διεθνούς ασφάλειας και ειρήνης» εφόσον τα ηπιότερα μέτρα έχουν αποδειχθεί απρόσφορα και ακατάλληλα. Επιπλέον, εφόσον η δράση αναληφθεί από μια περιφερειακή οργάνωση όπως το ΝΑΤΟ πρέπει να υπάρχει προηγούμενη εξουσιοδότηση του ΟΗΕ⁸⁰.

Κατά την επέμβαση στο Ιράκ από τις συμμαχικές δυνάμεις το 1991, το σαφές κανονιστικό πλαίσιο που μόλις παρουσιάστηκε επιχειρήθηκε και τελικώς παραγκωνίστηκε επιτυχώς μέσω του επιχειρήματος της «έμμεσης εξουσιοδότησης» από προηγούμενη απόφαση του ΣΑ του ΟΗΕ, η οποία καταδίκασε την πολιτική γενοκτονιών στο Κοσσυφοπέδιο, χωρίς όμως να διατάζει συγκεκριμένα μέτρα είτε προληπτικά είτε κατασταλτικά. Μάλιστα, η

⁷⁸ Άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη (στο εξής ΚΧ) του ΟΗΕ: «Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα Μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση, ως τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφαλείας θα πάρει τα αναγκαία μέτρα για να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Τα μέτρα που θα παίρνουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας θα ανακοινώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφαλείας, και σε καμία περίπτωση δε θα θίγουν την εξουσία και την υποχρέωση που έχει το Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα με αυτόν το Χάρτη, να αναλαμβάνει οποτεδήποτε τη δράση που κρίνει αναγκαία για τη διατήρηση ή για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας». Για λεπτομέρειες βλ. Χορτάτος Κωνσταντίνος, «Διεθνής Τρομοκρατία: παγκόσμιος απειλή εναντίον της ειρήνης και της ασφάλειας της ανθρωπότητας», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003, σελ. 68.

⁷⁹ Άρθρο 42 του ΚΧ του ΟΗΕ: «Αν το Συμβούλιο Ασφαλείας κρίνει ότι τα μέτρα που προβλέπονται από το Άρθρο 41 θα ήταν ανεπαρκή ή ότι έχουν αποδειχτεί ανεπαρκή, μπορεί να προχωρήσει με αεροπορικές, θαλάσσιες ή χερσαίες δυνάμεις στην ανάληψη της δράσης που θα ήταν αναγκαία για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της διεθνούς ασφάλειας και ειρήνης. Αυτή η δράση θα μπορούσε να περιλαμβάνει στρατιωτικές επιδείξεις, αποκλεισμό και άλλες επιχειρήσεις αεροπορικών, θαλάσσιων ή χερσαίων δυνάμεων των Μελών των Ηνωμένων Εθνών».

⁸⁰ Βλ. άρθρα 51, 41, 42 και 53 του καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ.

μετανεωτερικότητα που πιο πάνω παρουσιάστηκε βρήκε θεμελιακό στήριγμα στο επιχείρημα που αναπτύχθηκε υπέρ μια «ιδιόρρυθμης κατάστασης ανάγκης», μετονομαζόμενης σε «ανθρωπιστική καταστροφή» ή «κατάσταση γενοκτονιών». Το κρίσιμο στοιχείο, κατά αυτήν την άποψη, είναι το ότι η ίδια η πρόταξη εννόμων αγαθών από το διεθνές δίκαιο, όπως ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, θέτει τη θεμελίωση ενός μηχανισμού διεθνούς στρατιωτικής επέμβασης και κατά πλάσμα δικαίου διαμορφώνει μια βάση «de facto εξουσιοδότησης» του ΟΗΕ.

Η άποψη αυτή θα μπορούσε επιπλέον να συνοδευτεί από την «νομιμοποίηση» μιας εθιμικής πρακτικής σε διεθνές επίπεδο, που όμως εύκολα μπορεί κάποιος να αντιληφθεί ότι χαρακτηρίζεται διάτρητη, διότι είμαστε αντιμέτωποι με «ευέλικτα συστήματα πρόληψης, αποτροπής και επίλυσης περιφερειακών κρίσεων σε πλανητική κλίματα». Το «ευέλικτο» παρότι πολλές φορές κρίνεται αποτελεσματικό, εντούτοις λόγω του εγγενούς χαρακτήρα του να μεταβάλλεται διαρκώς ώστε να προσαρμόζεται στις εκάστοτε περιπτώσεις, απολύει μεμιάς την επικρότηση των πολιτών και κατ'επέκταση την αέναη νομιμοποίησή του.

Η μετάβαση από ένα σαφές κανονιστικό πλαίσιο προς μια αμφισβητούμενη νομική κατάσταση γίνεται αποκαλυπτικότερη αν αναφερθούμε σε κάποια παραδείγματα που καταδεικνύουν την βούληση για νέες νομικές πατέντες στο αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Συγκεκριμένα, συντηρητικοί δικαστές – μεταξύ των οποίων και ο τέως υπουργός δικαιοσύνης των ΗΠΑ Αλμπέρτο Γκονζάλες- επινόησαν νέες νομικές κατηγορίες, όπως την κατηγορία των «μαχητών του εχθρού» αλλά και τις «έκτακτες συλλήψεις»⁸¹ με σκοπό να μην έχουν εφαρμογή για τους υπόπτους τρομοκρατίας τα δικαιώματα που εγγυώνται οι διεθνείς συνθήκες. Απόφαση, όμως, του Ανωτάτου δικαστηρίου στις 07/07/06 αποφάνθηκε ότι το άρθρο 3 των Συνθηκών της Γενεύης έχει εφαρμογή στην διένεξη που υπάρχει με την Αλ Κάιντα και τελικά το πεντάγωνο συμμορφώθηκε⁸².

Το παγκόσμιο της τρομοκρατίας και η κοινωνικοπολιτική ενοποίηση προκάλεσε τη μετάβαση σε «επεμβάσεις» (που εννοιολογικά διαφοροποιούνται από την κλασική μορφή στρατιωτικής επίθεσης) και δημιούργησε ερωτήματα σχετικά με τη συμβατότητά τους με το υπάρχον

⁸¹ «extraordinary renditions», για περισσότερα βλ. Άρθρο Giulietto Chiesa, οπ.π.

⁸² Επιπλέον οφείλουμε να αναφερθούμε και στο ότι η Ουάσιγκτον εξαιρεί τις ΗΠΑ από την δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου με απώτερο σκοπό τη δημιουργία προϋποθέσεων που θα διευκόλυναν τις ενέργειες των ΗΠΑ επί ζητημάτων τρομοκρατίας χωρίς το φόβο παραπομπής τους. Το εν λόγω δικαστήριο, ως η πρώτη διαρκής παγκόσμια δικαστική αρχή, ιδρύθηκε στις 18/07/98 και άρχισε να λειτουργεί την 01/07/02 με δικαιοδοσία να δικάζει πρόσωπα που κατηγορούνται για σοβαρά διεθνή εγκλήματα (εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας). Οι ΗΠΑ, όπως και το Ισραήλ και η Κίνα, έχουν αρνηθεί να το αναγνωρίσουν και δεν δέχονται οι υπήκοοι τους να υπάγονται σε αυτό.

θεσμικό πλαίσιο. Είναι πλέον γεγονός η αναβίωση των λεγόμενων «ανθρωπιστικών επεμβάσεων»⁸³, οι οποίες συμπληρώνουν το πάζλ των νέων πρακτικών, που κίνητρό τους είναι αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας σε περιπτώσεις εμφύλιων πολέμων ή διάλυσης κρατικών δομών. Η αναβίωση αυτή οφείλεται σε αυτό που αναφέραμε πρότερα: στην ύπαρξη αμφισβητούμενης κυριαρχίας ενός κράτους το οποίο αδυνατεί να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα και να εδραιώσει την ασφάλειά του⁸⁴. Αυτό είναι που τελικά προκαλεί και ενεργοποιεί το δικαίωμα επέμβασης τρίτων.

Επομένως, δεν δυσκολευόμαστε να διαπιστώσουμε ότι η παραδοσιακή θεώρηση των διεθνών σχέσεων, όπως αποτυπώνεται στον ΚΧ του ΟΗΕ, έχει σύγχρονα αλλοιωθεί. Η υιοθέτηση νέου είδους μέτρων και πρακτικών μας το επιβεβαιώνει πλήρως. Άρα, απαιτείται να εξετάσουμε μια νέα ερμηνευτική προσέγγιση επί του ΚΧ καθώς και σειρά νέων σταθμίσεων που αμφότερα θα ανταποκρίνονται στην νέα νομική πραγματικότητα.

Η «μεταστροφή» προς μια νέα ερμηνεία του κανονιστικού πλαισίου καταδεικνύεται αφενός από την προσπάθεια να ερμηνευτούν διασταλτικά ορισμένοι όροι, και αφετέρου να διευρυνθούν ορισμένες άλλες έννοιες. Συγκεκριμένα, από τα μέσα της δεκαετίας του '90 άρχισε να αλλοιώνεται η έννοια της «διατάραξης της ειρήνης» που αποτελούσε μέχρι τότε το νομιμοποιητικό λόγο των επεμβάσεων. Η αλλοίωση αυτή, που για πολλούς κινείται προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης του όρου (διασταλτική ερμηνεία), σήμανε μια νέα οπτική στις διεθνείς επεμβάσεις. Πλέον, η απουσία διακρατικής σύγκρουσης δεν ταυτίζεται ουσιαστικά με την διεθνή ειρήνη, αλλά ακριβώς αυτή η διεθνής ειρήνη απειλείται ακόμη και στις περιπτώσεις που η προβληματική κατάσταση αφορά αποκλειστικά και μόνο το εσωτερικό των κρατών⁸⁵.

Οι λόγοι που μπορούν να δικαιολογήσουν την επέμβαση της διεθνούς κοινότητας σε ανώμαλες καταστάσεις, ακόμη και όταν αυτές φαίνεται να αφορούν τα *interna corporis* ενός κράτους, είναι πια πολλοί περισσότεροι από ποτέ. Ενδιαφέρον αποκτά η θέση ότι η ίδια η οικουμενικότητα⁸⁶ επιβάλλει

⁸³ Βλ. Μπελαντής Δ., σε συλλογικό τόμο «Τρομοκρατία και Δικαιώματα», όπ.π., σελ. 127: «ως ανθρωπιστική επέμβαση θα ορίσουμε τη στρατιωτική/ένοπλη επέμβαση στην επικράτεια άλλου κράτους με δηλούμενο σκοπό την αποτροπή της προσβολής ή της επιδείνωσης της προσβολής των ανθρώπινων δικαιωμάτων είτε των πολιτών του κράτους υποδοχής της επέμβασης είτε των πολιτών του ίδιου του κράτους της επέμβασης»

⁸⁴ Ομοίως, σελ. 131: «οι γκρίζες ζώνες ακυβερνησίας και η μη ισχύς/διαρκής παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων συνδέονται άρρηκτα με την λειτουργία της πολιτειακής μορφής και την ύπαρξη ή μη δημοκρατικής διακυβέρνησης».

⁸⁵ Βλ. δήλωση προέδρου του ΣΑ, συνεδρίαση 31/01/92, S/23500: «(...) η ανυπαρξία ενόπλων συρράξεων και πολέμου μεταξύ κρατών δεν εγγυάται από μόνη της τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Άλλες απειλές για την ειρήνη και την ασφάλεια, μη στρατιωτικής φύσης, πηγάζουν από την αστάθεια που υφίσταται στον οικονομικό, ανθρωπιστικό και οικολογικό τομέα».

⁸⁶ Βλ. Σισιλιάνος Λινός- Αλέξανδρος, «Η εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για χρήση βίας», Εκδόσεις αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003, σελ. 46: «Η τάση αυτή μπορεί να

αυτού του είδους τη θεώρηση και αυτή που προκαλεί τη μετάβαση από την «διατάραξη» στην «απειλή» για την ειρήνη. Έτσι, γεγονότα όπως γενοκτονίες ή συστηματικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁸⁷ προκρίνονται ότι διακυβεύουν το θεσμικό πλαίσιο του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, όπερ παρέχει το δικαίωμα σε τρίτους να ζητήσουν την ενεργοποίηση των άρθρων του ΚΧ ΟΗΕ περί κυρώσεων⁸⁸ και κατ' εξουσιοδότηση επιχειρήσεων⁸⁹.

Σε αυτό το κλίμα που αμφισβητεί την νομιμοποίηση των στρατιωτικών επεμβάσεων κινείται και η θέση⁹⁰ ότι αυτές (ειδικώς όταν λαμβάνουν το χαρακτήρα των «ανθρωπιστικών επεμβάσεων») δεν έχουν νομικό έρεισμα και δεν μπορούν να ενταχθούν στις εξαιρέσεις που προβλέπει ο ΚΧ ΟΗΕ⁹¹. Βασικό στοιχείο της άποψης αυτής είναι η πρωτοκαθεδρία τόσο της *εξωτερικής κυριαρχίας*⁹², όσο και της *εσωτερικής κυριαρχίας*⁹³ που μόνο κατ' εξαίρεση μπορεί να αμφισβητηθεί και επ' ουδενί κατά κανόνα. Το δικαίωμα επέμβασης τρίτων ναι μεν παρέχεται, αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να απειλήσει τα συστατικά στοιχεία ενός κράτους.

Από τα παραπάνω συνάγεται με ευκολία το συμπέρασμα ότι σύγχρονα αμφισβητείται ο σκοπός που εξυπηρετούν οι «ανθρωπιστικές επεμβάσεις» σε συνάρτηση πάντοτε με το θεσμικό πλαίσιο του ΟΗΕ. Δεν είμαστε σε θέση να πούμε με σιγουριά εάν η ειρήνη, που είναι το ζητούμενο εν προκειμένω, είναι συνδεδεμένη με την κυριαρχία ή με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εφόσον υιοθετήσουμε την πρώτη άποψη μπορούμε να δεχθούμε ως έλλογη την θέση περί απόρριψης της νομιμότητας των επεμβάσεων. Το κράτος διατηρεί την αυτοτέλεια και την ασφάλεια του και έτσι δύναται να αποκρούει τέτοιες προσβολές ως μη νόμιμες.

παραλληλισθεί με την οικουμενικότητα- universalisation- της ενεργητικής νομιμοποίησης σε περίπτωση ουσιώδους παραβίασης μιας υποχρέωσης erga omnes ή ενός κανόνα αναγκαστικού δικαίου».

⁸⁷ Βλ. Μπελαντής Δ., όπ.π., σελ. 128: «Ως σκοποί των Ηνωμένων Εθνών πρέπει να κριθούν όχι μόνο η συνδεδεμένη με την προάσπιση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας “διεθνής ασφάλεια και ειρήνη” αλλά και η διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών καθώς και η σύμφωνη προς τις αρχές της δικαιοσύνης επίλυση των διεθνών διαφορών».

⁸⁸ Βλ. άρθρο 41 ΚΧ ΟΗΕ.

⁸⁹ Βλ. άρθρο 39 ΚΧ ΟΗΕ.

⁹⁰ Βλ. Μπελαντής, όπ.π., σελ. 134: «οι αντί- επεμβατικές απόψεις νοούν τη διεθνή κοινότητα βασικά ως κοινότητα ανεξαρτήτων και κυρίαρχων κρατών και όχι ως κοινότητα επιμέρους “κοινωνικών συμβολαίων” (...) κανένας λόγος άσκησης βίας δεν είναι νόμιμος αφού παραβιάζει την τάξη της διεθνούς κοινότητας, εστιασμένη στην ανάγκη για ασφάλεια και ανεξαρτησία των κρατών».

⁹¹ Άρθρο 2, παρ. 4 ΚΧ ΟΗΕ: «Όλα τα μέλη θα απέχουν στις διεθνείς τους σχέσεις από την απειλή ή τη χρήση βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους ή καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπο ασυμβίβαστο προς τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών».

⁹² Νοείται η ανεξαρτησία του ως μη υπαγωγή σε άλλο κράτος.

⁹³ Νοείται ο αυτοκαθορισμός του λαού του μέσα από τις εσωτερικές πολιτικές διαδικασίες του κράτους.

Αντίθετα, η πρόκριση των θεμελιωδών δικαιωμάτων δικαιολογεί πλήρως τη συμβατότητα των στρατιωτικών επεμβάσεων με το νομικό πλαίσιο του ΟΗΕ. Η καταπάτηση ελευθεριών εγκρίνει την επεμβατική κίνηση που αποσκοπεί στην άρση της ανωμαλίας: η «κατάσταση ανάγκης» που δημιουργήθηκε αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης. Καίτοι ρητώς και κατηγορηματικώς δεν έχει αναγνωρισθεί από τον ΟΗΕ ότι η σύγχρονη θεώρηση της έννοιας «κατάσταση ανάγκης» περιλαμβάνει *de facto* καταστάσεις που παλαιότερα δεν υπήρχαν (υποστήριξη τρομοκρατικών οργανώσεων, μαζικές σφαγές αμάχων κλπ), εντούτοις κάτι τέτοιο είναι πλέον δεδομένο.

Οι παραπάνω πρακτικές μπορούμε εύκολα να υποστηρίξουμε ότι παρακάμπτουν τον «οικουμενικό» ΟΗΕ αφού η βούληση ορισμένων μόνο κρατών και μιας περιφερειακής στρατιωτικής συμμαχίας, αυτήν του ΝΑΤΟ στο οποίο μετέχουν ορισμένα μόνο κράτη, θεμελιώνουν έναν απόλυτα αυθαίρετο μηχανισμό στρατιωτικής επέμβασης βασισμένο σε μια θεωρία όχι «συμβατική» αλλά στηριγμένη στην απόλυτη ισχύ. Σε διεθνές πλέον επίπεδο η χρήση στρατιωτικής βίας που στοχεύει στην εδραίωση της ασφάλειας πηγάζει από διαδοχικές εκχωρήσεις της αποκλειστικής κρατικής «αρμοδιότητας» για καταστολή. Μέσα από αυτές τις παραχωρήσεις οι επιμέρους λαοί δεν ασκούν καμιά εξουσία στην κατεύθυνση, στην ένταση και στα μέσα διεξαγωγής των επιχειρήσεων, ενώ ταυτόχρονα δεν μπορούν να τις αναστείλουν ή να τις τερματίσουν. Αν ο πόλεμος είναι μια μη δημοκρατική υπόθεση, τότε η διεθνής επέμβαση υπό τους ανωτέρω όρους είναι η ακραία έκδοχή αυτής της έκπτωσης της δημοκρατίας.

4. ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ V ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: Ο ΛΑΓΟΣ ΚΑΙ Η ΧΕΛΩΝΑ;

Το γεγονός ότι το καθεστώς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μετά τα γεγονότα των Δίδυμων πύργων δεν έχει μεταβληθεί προς το αυστηρότερο μας κάνει να θεωρούμε ότι επέρχονται πιθανώς κάποιες μεταβολές που χαρακτηρίζουν κυρίως την δράση κατά του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας. Συγκεκριμένα, οι αλλαγές στους κανόνες που διέπουν τη χρήση βίας ίσως «βελτιώσουν» τη νομιμότητα των προεπιλεγμένων αμυντικών δράσεων, όπως για παράδειγμα την επικρότηση στοχευμένων δολοφονιών (μια επιχείρηση βαφτίζεται ανθρωπιστική αλλά στην ουσία υποκρύπτει βούληση για στοχευμένες δολοφονίες).

Επίσης, δύναται να εδραιωθεί η ανασηματοδότηση της τρομοκρατίας ως ένα είδος διεθνούς πολεμικής σύγκρουσης που θα αντικαταστήσει το νομικό πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των διεθνών ποινικών

νομοθεσιών με νέους κανόνες λιγότερο λεπτομερειακούς από αυτούς που απαιτούνται για μια συμβατική επίθεση (λιγότερες λεπτομέρειες ισοδυναμούν με περισσότερες εξαιρέσεις από τον κανόνα).

Επιπρόσθετα, οι παρεκκλίνουσες αρχές αναφορικά με το δικαίωμα επέμβασης μπορεί να τελειοποιηθούν, ειδικά εάν μελλοντικά αυτές συνδεθούν και με το καθεστώς απαγόρευσης στην αυθαίρετη κράτηση και στην δίκαιη δίκη. Περαιτέρω, η στοχοποίηση στο μέλλον πολιτών, που δεν είναι Μουσουλμάνοι ή Άραβες, μπορεί να σηματοδοτήσει εφαρμογή κανόνων που δεν διακρίνονται για τον ανθρωπιστικό προσανατολισμό τους. Τέλος, ο αποκλεισμός της προστασίας των προσφύγων που τα τελευταία χρόνια αυξάνεται, είναι δυνατόν να επεκταθεί σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό.

Σύγχρονα, μπορούμε να πούμε ότι ο σύνδεσμος: ανθρώπινα δικαιώματα και τρομοκρατία είναι πολύ ισχυρός. Τα ατομικά δικαιώματα τέθηκαν προκειμένου να προστατευτεί το άτομο από την αυθαιρεσία της κρατικής οντότητας. Είναι ο νομιμοποιητικός λόγος ώστε να υιοθετούνται μέτρα αντιτρομοκρατικά αφού ο χαρακτηρισμός της τρομοκρατίας ως παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων είναι δεδομένος πλέον. Μάλιστα για να ενισχυθεί η θέση αυτή δεν είναι λίγοι εκείνοι που δέχονται ότι η τρομοκρατία συνιστά για τα ανθρώπινα δικαιώματα όχι απλώς «παραβίαση» αλλά πολύ περισσότερο συνιστά «καταστροφή»⁹⁴ αυτών. Η επισήμανση αυτή μας αποκαλύπτει πως ατομικά δικαιώματα και τρομοκρατία και συνδέονται άμεσα αλλά, ταυτόχρονα, ό,τι προστίθεται στο ένα αφαιρείται συνακόλουθα από το άλλο. Επιπλέον, η μετάβαση από την *παραβίαση* στην *καταστροφή* αποκαλύπτει ότι κινούμαστε σε ένα πεδίο ευμετάβλητο και ρευστό, όπου η στατικότητα των δύο αυτών εννοιών δεν φαντάζει καθόλου δεδομένη.

Όλα τα παραπάνω μας οδηγούν στο να αντιληφθούμε ότι πρακτικά οι μέθοδοι, οι τρόποι και η ένταση των ενεργειών που αποσκοπούν στον περιορισμό των τρομοκρατικών ενεργειών κινούνται πιο γρήγορα, πιο διεισδυτικά και πιο ολοκληρωτικά, σε σύγκριση με τις πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θυμίζοντας μας εύστοχα τον αγώνα δρόμου μεταξύ του λαγού και της χελώνας. Η διεθνής τρομοκρατία προπορεύεται, έχει το πλεονέκτημα να βλέπει στον ορίζοντα το νήμα του τερματισμού πρώτη και αφήνει τα ανθρώπινα δικαιώματα να βλέπουν απλά την πλάτη της.

⁹⁴ Βλ. Δασκαλοπούλου- Λιβαδά Φανή, «Τρομοκρατία: Νεότερες εξελίξεις στο διεθνές δίκαιο», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1998, σελ. 21: «Η φόρμουλα που εξευρέθηκε και επιτεύχθηκε στο πλαίσιο πολλών κειμένων που έχουν υιοθετηθεί στα διάφορα fora, είναι η χρησιμοποίηση του όρου *καταστροφή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, αντί για τον όρο *παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Η φόρμουλα αυτή είναι δανεισμένη από την Διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του 1948 (άρθρο 30) και από το Σύμφωνο αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων του 1966 (άρθρο 5).»

Όμως, σε μια εποχή όπως η τωρινή εύκολα κάποιος θα μπορούσε να αναρωτηθεί για ποίον λόγο δεν συμπορεύονται αυτά τα δύο, δεδομένου ότι οι ενέργειες κατά της τρομοκρατίας αποσκοπούν στην διασφάλιση δικαιωμάτων και εκ των πραγμάτων θα περιμέναμε μια παράλληλη πορεία; Μήπως η απάντηση βρίσκεται στο ότι τελικά τα μέτρα που λαμβάνονται δεν εμπεριέχουν καθόλου πρόβλεψη, ή αν περιέχουν δεν είναι στον απαιτούμενο βαθμό, για την ενίσχυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αρέσκονται μόνο στην προσπάθεια για επιβολή μιας ασφαλούς διαβίωσης, που ναι μεν φαντάζει ως αυτοσκοπός των όλων προσπαθειών αλλά από την άλλη συμβάλλει καθοριστικά στον εκτοπισμό εδραίωσης πλέγματος προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και μάλιστα οσάκις κρίνονται υποθέσεις παραβίασης των τελευταίων in concreto;.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ: ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Όπως αναφέραμε και στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχουνε πραγματοποιηθεί πλείστες προσπάθειες για την ενίσχυση του αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Οι πρωτοβουλίες της ΕΕ με αναφορά στο οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία συνεπάγονται σοβαρούς περιορισμούς τόσο για τα επιμέρους κράτη, όσο όμως – και κυρίως- για τους πολίτες.

1.ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ.

Σε ό,τι αφορά στα κράτη, οι ρυθμίσεις αυτές συνεπάγονται σοβαρούς περιορισμούς της κυριαρχίας τους, καθώς η αναφορά στην τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα επιτρέπει την παρέμβαση των ευρωπαϊκών οργάνων σε τομείς όπου διαφορετικά δεν υπάρχει σχετική αρμοδιότητα⁹⁵. Βλέπουμε εναργώς ότι υπάρχει μια παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας των κρατών, αφού η παρέμβαση ευρωπαϊκών θεσμών σε χώρους που τυγχάνουν αποκλειστικής δικαιοδοσίας από την μεριά του κράτους δεν μας αφήνει πολλά περιθώρια να μην δεχθούμε ως γεγονός αυτούς τους περιορισμούς.

Ειδικότερα, μπορούμε να κάνουμε αναφορά στο ότι επιτρέπεται η παρέμβαση της Eurpol – με επιχειρησιακές μάλιστα αρμοδιότητες- για την ανάπτυξη πολιτικών πρόληψης και δίωξης, με αποτέλεσμα αυτή να δεσμεύει τα νομοθετικά όργανα των κρατών μελών στην υιοθέτηση συγκεκριμένου περιεχομένου κυρωτικών κανόνων, να απειλεί ορισμένης έντασης ποινικών κυρώσεων αλλά και να διευρύνει τα τοπικά όρια ισχύος των ποινικών τους νόμων και τέλος να υποχρεώνει και τις δικαστικές αρχές κάθε κράτους σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις συνεργασίας με τις δικαστικές και διωκτικές αρχές των άλλων κρατών και της Eurojust. Με τον τρόπο αυτό, τομείς δράσης

⁹⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 5 ΣΕΕ η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, ενώ η άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Σύμφωνα με την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η Ένωση ενεργεί μόνον εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της απονέμουν τα κράτη μέλη με τις Συνθήκες για την επίτευξη των στόχων που οι Συνθήκες αυτές ορίζουν. Επιπλέον, βάσει του άρθρου 5 ΣΕΕ δεύτερο εδάφιο παρ. 2, καθιερώνεται το τεκμήριο αρμοδιότητας υπέρ του κράτους μέλους σύμφωνα με το οποίο κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν απονέμεται στην Ένωση με τις Συνθήκες, ανήκει στα κράτη μέλη. Σε εκτέλεση της αρχής της δοτής αρμοδιότητας της Ένωσης, η ΣΛΕΕ στο άρθρο 1 παρ. 1 ορίζει ότι η Συνθήκη αυτή οργανώνει την λειτουργία της ένωσης και καθορίζει τους τομείς, την οριοθέτηση και τους όρους άσκησης των αρμοδιοτήτων της.

που ανήκαν παραδοσιακά στον σκληρό πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας εκχωρούνται σε σημαντικό βαθμό στα ευρωπαϊκά όργανα.

Επιπλέον, η έλλειψη σαφών ορισμών⁹⁶ γύρω από το ποιες δράσεις εντάσσονται στο πλέγμα «τρομοκρατία και οργανωμένο έγκλημα» και ποιές όχι, αφήνει μεγάλο περιθώριο αυθαίρετης δράσης. Και είναι λογικό μη μπορώντας το κράτος να οριοθετήσει επακριβώς το πλαίσιο εντός του οποίου δικαιούται «τρίτος» να κινείται, να μη δύναται να προστατεύσει αυτό το χώρο και να επιτρέψει την διείσδυση ξένων μηχανισμών. Το πρόβλημα εν προκειμένω βρίσκεται στα κριτήρια οριοθέτησης της κοινής εγκληματικότητας σε σχέση με το οργανωμένο έγκλημα. Όταν η οριοθέτηση είναι αδύνατη ελλοχεύει ο κίνδυνος εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου να αντιμετωπιστούν με βάση τις «εξαιρετικές ρυθμίσεις»⁹⁷ που τίθενται για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Αποτέλεσμα αυτού είναι η παρέμβαση ευρωπαϊκών θεσμών σε τομείς, όπως το ποινικό δίκαιο, που αποτελούν βασικά στοιχεία που συνθέτουν την εθνική κυριαρχία ενός κράτους. Μέσω του ποινικού δικαίου, το κράτος διασφαλίζει την κοινωνική, πολιτική και νομική του συνέχεια, και άρα οποιοδήποτε επέμβαση στις ρυθμίσεις του επιφυλάσσεται μόνο υπέρ του. Όταν, λοιπόν, οι κατά κανόνα συμπεριφορές (εγκλήματα κοινού ποινικού δικαίου) αντιμετωπιστούν με βάση κατ' εξαίρεση ρυθμίσεις («εξαιρετικές ρυθμίσεις») προκύπτει με σαφήνεια ο περιορισμός της κυριαρχίας ενός κράτους.

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που κατηγορούν την ΕΕ ότι σκοπίμως δεν προβαίνει σε μια λεπτομερειακή καταγραφή των πράξεων που θεωρεί ότι εμπίπτουν στην έννοια της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος. Τούτο προκαλεί εύλογα ερωτήματα: Μπορεί να αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο μια πράξη τρομοκρατίας είτε τελείται σε βάρος μιας δημοκρατίας είτε εναντίον ενός δικτατορικού καθεστώτος; Η απάντηση φυσικά αρνητική, αλλά διόλου αυτονόητη στους ευρωπαϊκούς κόλπους. Αντίθετα, παρατηρείται μια «αποιδεολογικοποίηση»⁹⁸ της τρομοκρατίας, η οποία προκαλεί αφενός σύγχυση και αφετέρου γόνιμο έδαφος για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι αντικειμενικοί όροι που επιβάλλεται να υπάρξουν ώστε να

⁹⁶ Βλ. Φραγκάκης Ν., όπ.π., σελ. 27: «δεν υπάρχει γενικά αποδεκτός ορισμός της τρομοκρατίας, επειδή δεν έχει ακόμη επιτευχθεί consensus στη διάκριση ανάμεσα στον *τρομοκράτη* και στον *μαχητή της ελευθερίας*».

⁹⁷ Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ., «Οργανωμένο έγκλημα και Τρομοκρατία», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 14: «Τα ευρωπαϊκά όργανα κρίνουν ως εξαιρετικές τις ρυθμίσεις που δεν αγγίζουν τις αρχές κράτους δικαίου γενικά, αλλά τις περιορίζουν σε ένα πολύ συγκεκριμένο χώρο, αυτό του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας»

⁹⁸ Ομοίως, σελ. 83: «Η *αποιδεολογικοποίηση* της τρομοκρατίας επιτυγχάνεται με την ενιαία αναφορά στα αντικείμενα της προσβολής. Έτσι, η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας φαίνεται να αποτελεί αυτοσκοπό των ευρωπαϊκών ρυθμίσεων και δεν συναρτάται με την προώθηση της δημοκρατίας και των ατομικών ελευθεριών»

αποφεύγονται ακρότητες ελλείπουν: έτσι, δεν προκύπτει με σαφήνεια ούτε το προσβαλλόμενο αγαθό ούτε το περιεχόμενο της προσβολής. Είναι επομένως, εύκολο στερώντας από την τρομοκρατία την «ιδεολογία» της, να της προσφέρεις παραδόξως πεδίο δράσης εντός του κοινού ποινικού χώρου και κατ' επέκταση να παραβιάσεις την εθνική κυριαρχία. Η ύλη που εμπίπτει πλέον πεδίο της τρομοκρατίας είναι απόλυτα ρευστή με δυσδιάκριτα όρια, και με τάσεις ολοκληρωτικές.

2. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ

Κυρίως, όμως, η αναφορά στο οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία έχει σημαντικότερες επιπτώσεις στα δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών. Αρχικά γιατί επιτρέπει την προσβολή ατομικών ελευθεριών από αστυνομικούς μηχανισμούς, ήδη στο στάδιο της πρόληψης του εγκλήματος, ενώ είναι γνωστό ότι στα πλαίσια ενός κοινωνικού κράτους δικαίου η πρόληψη πρέπει κατά βάση να ασκείται με την ανάπτυξη μιας κοινωνικής πολιτικής, και πάντως δεν δικαιολογεί παρεμβάσεις στην προσωπική ελευθερία των πολιτών.

Θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα, όπως είναι το κατοχυρωμένο δικαίωμα του ιδιωτικού βίου και της πληροφορικής αυτοδιάθεσης, ατόμων που δεν είναι καν ύποπτα για τέλεση ή έστω σχεδιασμό οποιουδήποτε εγκλήματος, βρίσκονται στην διάθεση των μηχανισμών αστυνόμευσης τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Επιπλέον, είναι προβληματικό το γεγονός ότι το φρόνημα και το κίνητρο του δράστη ανάγονται σε στοιχεία που οδηγούν στην ποινική δίωξη, κάτι που μέχρι πρότινος σχετίζονταν αποκλειστικά και μόνο με την πράξη⁹⁹. Βλέπουμε επομένως πως αρχίζει να διαπλάθεται μια νέα νομική θεώρηση που αντιστρατεύεται πλήρως τις ατομικές ελευθερίες.

Οι πολυάριθμες συμβάσεις που έχουν εκπονηθεί στον ευρωπαϊκό ηπειρωτικό χώρο είχαν περιορισμένη επιτυχία εξαιτίας της μη ικανοποιητικής προόδου των κυρώσεών τους. Αυτό ήταν και ο λόγος που θεσπίστηκε το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης. Στην πραγματικότητα, ρυθμίστηκε εξαντλητικά το πεδίο εφαρμογής, το αντικείμενο, το περιεχόμενο και η διαδικασία αυτού του εντάλματος, καταλείποντας στα κράτη τον ορισμό των δικαστικών και μη αρχών που θα επιφορτίζονται με την εφαρμογή αυτών των ρυθμίσεων. Η

⁹⁹ Βλ. Μανωλεδάκης Ιωαν., σε συλλογικό τόμο «Τρομοκρατία και Δικαιώματα», όπ.π., σελ. 29: «Το ποινικό δίκαιο στα φιλελεύθερα κράτη στηρίζεται στην πράξη και όχι στο φρόνημα του δράστη, το οποίο αυτό καθ' εαυτό, χωρίς την αποτύπωσή του σε συγκεκριμένη βλαπτική ή επικίνδυνη πράξη, δεν ενδιαφέρει (...), αν αναλογιστεί κανείς πόσο επισφαλής είναι η διάγνωση των κινήτρων και πόσο υποκειμενική- σε αντίθεση με τη διαπίστωση των πράξεων-, αντιλαμβάνεται και πόσο επικίνδυνη για την ασφάλεια του δικαίου και, συνεπώς, για τις ελευθερίες των πολιτών γίνεται μια τέτοια ειδική νομοθεσία»

προβληματική έγκειται στο ότι καταργείται η αρχή του διπλού αξιοποιήσιμου για την έκδοση προσώπου¹⁰⁰. Τούτο δημιουργεί σοβαρό συνταγματικό ζήτημα δεδομένου ότι ένας Έλληνας που βρίσκεται στην Ελλάδα και που δεν παρανομεί σύμφωνα με την ελληνική ποινική νομοθεσία, είναι δυνατόν να εκδοθεί εις βάρος του ευρωπαϊκό ένταλμα για πράξη που είναι ποινικά κολάσιμη σύμφωνα με το γαλλικό δίκαιο. Η Ελλάδα θα αναγκαστεί να συλλάβει τον Έλληνα και να τον εκδώσει στην Γαλλία, καίτοι η έκδοση ημεδαπού απαγορεύεται¹⁰¹ από το Σύνταγμα.

Παράλληλα, εξάλλου με την προσβολή των προσωπικών τους ελευθεριών σε αυτό το πρώιμο στάδιο, οι πολίτες έχουν επίσης να αντιμετωπίσουν τις ασυλίες των μελών των ευρωπαϊκών οργάνων, και ειδικότερα της Eurpol. Και είναι γεγονός ότι με βάση το ισχύον νομικό πλαίσιο οι ασυλίες αυτές μπορεί να αίρονται προκειμένου να διευκολυνθεί, ωστόσο για την άρση πρέπει να συμφωνήσει και η Eurpol, τα συμφέροντα της οποίας δεν πρέπει να θίγονται στη συγκεκριμένη περίπτωση. Έτσι, κατ'αποτέλεσμα, τα συμφέροντα της Eurpol θεωρούνται υπέρτερα των ατομικών ελευθεριών των πολιτών ακόμη και όταν έχει διαπραχθεί τελικά πράξη σε βάρος τους. Βέβαια, θεωρείται αυτονόητο ότι παραβιάζονται και άλλα ανθρώπινα δικαιώματα και δη θεμελιωμένα στους περισσότερους καταστατικούς χάρτες των κρατών μελών, όπως για παράδειγμα αυτό της προστασίας στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και του δικαιώματος στην ιδιοκτησία που θα μας απασχολήσουν εκτενέστερα παρακάτω.

Όλοι αυτοί οι περιορισμοί θεωρούνται από τα ευρωπαϊκά όργανα ως «εξαιρετικές» ρυθμίσεις, θεωρούνται δηλαδή ρυθμίσεις που δεν αγγίζουν τις αρχές του κράτους δικαίου γενικά, αλλά τις περιορίζουν σε ένα πολύ συγκεκριμένο χώρο, αυτόν του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας, περιορισμός που θεωρείται δικαιολογημένος ενόψει της επικινδυνότητας που έχουν αυτές οι μορφές εγκληματικής δράσης όχι μόνο για τα επιμέρους έννομα αγαθά αλλά και για τα ίδια τα θεμέλια των δημοκρατικών πολιτευμάτων και της διεθνούς οικονομίας.

3. Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ

Ένα αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η ΕΕ αναφορικά με τα μέτρα που υιοθετεί, προκρίνει την έννοια της προσφορότητας ώστε να καθίσταται μέσω αυτής εφικτή η νομιμοποίησή τους. Έτσι, κατ'αποτέλεσμα ως πρόσφορα

¹⁰⁰ Ομοίως, σελ. 34-35.

¹⁰¹ Ομοίως, σελ. 34: «από τη διατύπωση του άρθρου 5 παρ. 2, εδ. Γ' του Συντάγματος συνάγεται σαφώς ότι η έκδοση ημεδαπού δεν επιτρέπεται. Διότι, αν επιτρεπόταν, δεν θα είχε νόημα η λέξη αλλοδαπού στην εν λόγω διάταξη».

μέτρα για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας αναδεικνύονται προφανώς εκείνα που περιορίζουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες, διευκολύνοντας την διεύρυνση της αστυνομικής δράσης και την ανάπτυξη της αστυνομικής δράσης. Και επιπλέον, εκείνα που τείνουν στην εναρμόνιση των εθνικών συστημάτων ποινικής δίωξης ξεκινώντας από την προσέγγιση των ορισμών των σχετικών εγκλημάτων και των προβλεπόμενων κυρώσεων και καταλήγοντας στην διασφάλιση της δικαστικής συνεργασίας.

Η σύνδεση όμως αυτή, ακόμη και αν θεωρηθεί ότι δικαιολογεί σε κάποιο βαθμό την υιοθέτηση επαχθέστερων μέτρων στο χώρο της αστυνόμευσης ή της απειλής και επιβολής της ποινής, πρέπει πάντως να βεβαιώνεται στην πράξη. Πρέπει δηλαδή, πέρα από την έννοια της προσφορότητας, να εξετάζεται ενδελεχώς και η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των μέτρων και του σκοπού που δεν είναι άλλος από την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος αποκλειστικά και μόνο, αποκλείοντας έτσι την «μετάσταση» των χαρακτηριστικών της τρομοκρατίας επί εγκλημάτων του κοινού ποινικού δικαίου.

Επιπλέον, απαιτείται όσο ποτέ άλλοτε η υιοθέτηση κριτηρίων βάσει των οποίων θα περιγραφεί λεπτομερειακά το τρομοκρατικό έγκλημα. Με τον τρόπο αυτό δεν θα ελλοχεύει ο κίνδυνος να μετατραπούν τα αντιτρομοκρατικά μέτρα σε μέτρα που σκοπός τους θα είναι αδιάφορος από τον επιδιωκόμενο. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο διαχωρισμός κοινού ποινικού εγκλήματος και τρομοκρατίας είναι όχι μόνο λογικός αλλά και επιτακτικός. Η ύπαρξη αντικειμενικών όρων¹⁰² είναι απαραίτητα ώστε να διαμορφωθεί το εν λόγω πλαίσιο διαχωρισμού. Κανείς δεν θα πρέπει να αγνοεί πως το οργανωμένο έγκλημα, υπό την οπτική των αντικειμενικών όρων, επιδιώκει την ανατροπή ή αποσταθεροποίηση του υπάρχοντος πολιτικοοικονομικού συστήματος στο σύνολό του ή σε επιμέρους εκφράσεις του με τη χρήση της βίας¹⁰³. Η μεμονωμένη δράση δεν καλύπτεται αντικειμενικά από το πλέγμα των νομικών ρυθμίσεων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Ο φόβος, όμως, που υπάρχει αφορά όχι μόνο στην αδυναμία να υπάρξει συναίνεση αναφορικά με την ύλη που εμπίπτει στο κανονιστικό πλαίσιο των αντιτρομοκρατικών πρωτοβουλιών, όσο στη δυνατότητα που ενυπάρχει τα αντιτρομοκρατικά μέτρα να μην κινηθούν προς τη σωστή

¹⁰² Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ., όπ.π., σελ. 87: «τα αντικειμενικά στοιχεία είναι απολύτως αναγκαία προκειμένου να αποδοθεί το αυξημένο άδικο της τρομοκρατικής δράσης και να συνδεθεί η αυξημένη ποινή με την πράξη και όχι με το σκοπό ή τα κίνητρα του δράστη».

¹⁰³ Βλ. Μανωλεδάκης Ιωάν., σε συλλογικό τόμο «Τρομοκρατία και Δικαιώματα», όπ.π., σελ. 32: «Δεν αρκεί ο εκφοβισμός του πληθυσμού, που μπορεί να επιτυγχάνεται και με το κοινό έγκλημα, αλλά απαιτείται και η επιδιωκόμενη καταστροφή ή σοβαρή προσβολή των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δομών μιας χώρας (...) Τρομοκρατικά χτυπήματα θεωρούνται μόνο οι πράξεις που έχουν τη δυναμική να οδηγήσουν σε κατάλυση, αλλοίωση ή αδρανοποίηση του πολιτεύματος ή σε προσβολή της διεθνούς υπόστασης του κράτους ή διεθνούς οργανισμού».

κατεύθυνση. Όταν, δηλαδή, αποτελέσουν το εργαλείο και το μέσο προκειμένου να επιτευχθούν σκοποί διάφοροι των προαναφερόμενων. Κάτι τέτοιο διαφαίνεται οσάκις παρατηρούμε μια αμηχανία σχετικά με τα όρια που θα πρέπει να τεθούν ώστε να προστατευθεί το άτομο από επίδοξους που θα χρησιμοποιήσουν ως δούρειο ίππο τις εν λόγω ρυθμίσεις με στόχο την εξυπηρέτηση αλλότριων σκοπών.

Είναι κοινός τόπος ότι πέρα από την αδυναμία των θεσμικών οργάνων σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο να οριοθετήσουν την τρομοκρατική δράση, η εν λόγω προβληματική που αφορά στην πραγματική έκταση των περιορισμών, έχει τη ρίζα της και σε ζητήματα πρακτικά. Συγκεκριμένα, ο τα μέτρα δύνανται να καταλάβουν και χώρους της πολιτικής και κοινωνικής ζωής χωρίς την απαραίτητη νομιμοποίηση: τούτο στηρίζεται και στο ότι το αντικείμενο που προσβάλλουν οι τρομοκρατικές δράσεις είναι πολυεπίπεδο. Ειδικότερα, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ότι το κράτος (νοείται εδώ ως το αντικείμενο της προσβολής) εμφανίζεται πολυεπίπεδα, αφού εκφράζει πολλά αυτόνομα αγαθά και έννοιες. Επομένως, πολλές φορές είναι δυσδιάκριτα¹⁰⁴ τα όρια εντός των οποίων η αντιτρομοκρατική πολιτική δύναται να εφαρμοστεί προς άρση της αβεβαιότητας και της ανασφάλειας. Προκαλείται, έτσι, έλλειψη διάκρισης σοβαρών και μη σοβαρών προσβολών του αντικειμένου¹⁰⁵. Η αδυναμία αυτή οδηγεί εύκολα στο να μετατραπούν τα αντιτρομοκρατικά μέτρα σε θεραπεινίδες «κακών αφεντάδων» και τελικά να εξυπηρετήσουν συμφέροντα που δεν σχετίζονται με την ασφάλεια και την ελευθερία.

Η μετάβαση από τον κανόνα -που αναφέρεται στο οργανωμένο έγκλημα- στην κατ'εξαίρεση επίκληση εφαρμογής των μέτρων και επί εγκλημάτων ήσσονος σημασίας γίνεται πιο κατανοητή, και συνάμα αποδοκιμαστέα, στα ακόλουθα παραδείγματα. Έτσι, «αμφιλεγόμενες διατάξεις» που μεταξύ άλλων αφορούν και στην λειτουργία της Ευγοροί¹⁰⁶ μας αποδεικνύουν ότι οι αρμοδιότητές της επεκτείνονται πέραν των προσπαθειών για πάταξη της τρομοκρατίας. Τα προβλήματα γίνονται εντονότερα στα

¹⁰⁴ Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ., όπ.π. σελ. 88: «Επιπλέον αυτή η διάκριση περικλείει ένα σημαντικό βαθμό ασάφειας καθώς δύσκολα μπορεί να προκύψει το ειδικότερο έννομο αγαθό για το οποίο πρέπει να δημιουργείται κίνδυνος καθώς και η ένταση του κινδύνου»

¹⁰⁵ Ομοίως, σελ. 89: «δεν θα μπορούσε ποτέ να εξομοιώνεται από άποψη ποινικής απαξίας μια πράξη που δημιουργεί κίνδυνο για την πολιτική ή διεθνή υπόσταση ενός κράτους, με ένα έγκλημα που δημιουργεί κίνδυνο για τη δημόσια τάξη ή την εύρυθμη λειτουργία ενός διεθνούς οργανισμού»

¹⁰⁶ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η αρμοδιότητα της Ευγοροί καλύπτει όχι μόνο τις εγκληματικές οργανώσεις, το περιεχόμενο των οποίων θεωρείται ορισμένο στην διεθνή συζήτηση αλλά και «εγκληματικές δομές», το περιεχόμενο των οποίων δεν διευκρινίζεται. Επιπλέον η μορφή και οι σκοποί της εγκληματικής οργάνωσης δεν προσδιορίζονται ειδικότερα και έτσι στην αρμοδιότητά της φαίνεται να υπάγεται η δράση κάθε εγκληματικής οργάνωσης. Επίσης αντίστοιχα ισχύουν και για την Κοινή Δράση του 1998, στην οποία αναφέρεται ότι «η τέλεση πράξεων από εγκληματική οργάνωση αποτελεί αυτοσκοπό ή μέσο για τον προσπορισμό περιουσιακών ωφελημάτων και ενδεχομένως για τον αθέμιτο περιορισμό της λειτουργίας δημοσίων αρχών», στοιχεία τα οποία όμως δεν αποδίδουν πράγματι εννοιολογικά το οργανωμένο έγκλημα, ώστε να μπορεί να προκύψει από αυτά η αυξημένη επικινδυνότητα του. Για περισσότερα βλ. Ελισάβετ Συμεωνίδου – Καστανίδου, όπ.π., σελ 198.

κείμενα των Αποφάσεων – Πλαισίων που εκδίδονται τον τελευταίο καιρό βάσει του άρθρ. 31 εδ. ε της ΣΕΕ και στόχο έχουν, όπως σημειώνεται στις αιτιολογικές τους εκθέσεις, την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος¹⁰⁷.

Οι τρόποι, λοιπόν, που έχουν επιλεγεί από τα ευρωπαϊκά όργανα για την τυποποίηση του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας εμφανίζουν ένα σοβαρό δικαιοκρατικό έλλειμμα, καθώς έτσι, ιδιαίτερα επαχθή μέτρα, που δικαιολογούνται με αναφορά στην επικινδυνότητα των συγκεκριμένων μορφών εγκληματικής δράσης μπορούν τελικά να επεκταθούν και σε πράξεις ήσσονος σημασίας. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται τελικά το εύλογο ερώτημα εάν τελικά έχουμε να κάνουμε με την τυποποίηση ενός εγκλήματος ή μήπως είμαστε αντιμέτωποι με μια εγκληματική τυποποίηση;

¹⁰⁷ Στις αποφάσεις αυτές τυποποιούνται συγκεκριμένες μεμονωμένες πράξεις που συνήθως διαπράττονται στα πλαίσια του οργανωμένου εγκλήματος, χωρίς όμως να γίνεται καμιά αναφορά στο υποκείμενο τέλεσής τους και ειδικότερα στην ύπαρξη εγκληματικής οργάνωσης με επιχειρησιακή δομή για τον πορισμό κέρδους, που αποτελεί όπως είπαμε παραπάνω συστατικό στοιχείο του οργανωμένου εγκλήματος, το οποίο και δικαιολογεί την εντονότερη ποινική αντίδρασή του απέναντί του. Για περισσότερα βλ. Ελισάβετ Συμεωνίδου – Καστανίδου, οπ.π., σελ. 199.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η «επικαιροποιημένη» άποψη των δικαστών για το πώς πρέπει να ερμηνευτεί ο νόμος και πώς αυτός εφαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες παρουσιάζει από μόνη της ποικίλο ενδιαφέρον. Ο δικανικός συλλογισμός φύσει πολύπλοκος αλλά και δύναμει εργαλείο ακτιβισμού παρακολουθεί την υπαγωγή ενός σύγχρονου γεγονότος (πραγματικό περιστατικό) στη νομική ρύθμιση που το αφορά και που έχει τεθεί σε ισχύ σε χρόνο πολύ προγενέστερο.

Η σύνδεση, λοιπόν, του παρόντος (κρινόμενη συμπεριφορά) με το παρελθόν (χρονικό σημείο εκδήλωσης βούλησης του νομοθέτη) παρουσιάζει μέγιστο ενδιαφέρον καθώς ο δικαστής καταφέρνει να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ του γενικού και αφηρημένου με το ειδικό και συγκεκριμένο. Η νομολογία δεν αποτυπώνει απλώς την αναζήτηση του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου, αλλά επιπλέον εκφράζει και μια κρίση που οφείλει να υπηρετεί την «ιδέα του δικαίου». Η αναζήτηση αυτού του ερμηνευτικού «κόμβου» είναι που καθιστά απαραίτητη την παρουσία της νομολογίας.

Η επιλογή των αποφάσεων σαφώς και είναι ενδεικτική αλλά φιλτραρισμένη από κριτήρια που ξεκινούν από την χρονολογία και το ρηξικέλευθο χαρακτήρα τους, και φτάνουν στην θεματική, την ιδιαιτερότητα και την συμβολή τους στην εξέλιξη του δικανικής σκέψης. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει τόσο οι δράσεις που αποσκοπούν στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, όσο και τα μέτρα που στοχεύουν στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας επιδρούν αρνητικά πολλές φορές στην ακώλυτη άσκηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γεγονός που συνακόλουθα αντικατοπτρίζεται και στην νομολογία των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων, αφενός του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹⁰⁸, αφετέρου του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁰⁹. Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν κάποιες υποθέσεις που απασχόλησαν την ευρωπαϊκή δικαστική εξουσία και θα καταδειχθούν σημαίνοντα σημεία αυτών.

¹⁰⁸ Στο εξής ΕΔΔΑ.

¹⁰⁹ Στο εξής ΔΕΕ. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ΔΕΕ είναι σύμφωνα με το άρθρο 31 της ΣΕΕ είναι το μοναδικό δικαιοδοτικό όργανο της ΕΕ στο επίπεδο της δικαστικής προστασίας. Μέχρι τη Συνθήκη της Λισαβόνας, το θεσμικό δικαιοδοτικό όργανο ήταν το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ). η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη ίδρυσε και προσάρτησε στο ΔΕΚ το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΠΕΚ), το οποίο επικουρούσε το Δικαστήριο στην άσκηση των καθηκόντων του και δικάζε τις υποθέσεις ήσσονος σημασίας. Με την συνθήκη της Λισαβόνας το ΔΕΚ μετονομάστηκε σε ΔΕΕ και σύμφωνα με το άρθρο 19 ΣΕΕ το ΔΕΕ περιλαμβάνει τρία επιμέρους δικαστήρια, ήτοι το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο και τα ειδικευμένα δικαστήρια.

1.ΥΠΟΘΕΣΗ Α ΚΑΙ ΆΛΛΟΙ ΚΑΤΑ ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ¹¹⁰

Στην εν λόγω υπόθεση, οι προσφεύγοντες ήταν 11 άτομα, 6 αλγερινής καταγωγής, 4 γαλλικής, ιορδανικής, μαροκινής και τυνησιακής καταγωγής αντίστοιχα και ένας άπατρις. Μετά τα γεγονότα της 11/09/01 η βρετανική κυβέρνηση θεωρούσε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν συγκεκριμένος στόχος τρομοκρατικών επιθέσεων, τον οποίο χαρακτήρισε «δημόσιο κίνδυνο που απειλεί τη ζωή του έθνους». Αυτό θεμελιωνόταν κυρίως στον μεγάλο αριθμό των αλλοδαπών που βρίσκονταν στην επικράτεια και θεωρήθηκε ότι παρέχουν ένα δίκτυο υποστήριξης στις εξτρεμιστικές ισλαμικές οργανώσεις που συνδέονται με την Al Qaeda. Έτσι, η κυβέρνηση θεώρησε ότι ήταν απαραίτητο να δημιουργηθεί μια εκτεταμένη εξουσία της που να της επιτρέπει την κράτηση των αλλοδαπών με νομικό επιχείρημα ότι στα πρόσωπα αυτά συνέτρεχαν εύλογες υποψίες ότι ήταν «διεθνείς τρομοκράτες». Για το λόγο αυτό εξέδωσε ανακοίνωση παρέκκλισης σύμφωνα με το άρθρο 15 της ΕΣΔΑ, ώστε να νομιμοποιήσει τη σύλληψη και κράτηση των ατόμων αυτών, που θεμελιώθηκε στις διατάξεις του 4^{ου} μέρους του νόμου για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, εγκλήματος και ασφάλειας¹¹¹. Διαδικαστικά, η πιστοποίηση¹¹² των ατόμων αυτών -που ενεργούσε νομιμοποιητικά για την παράταση της κράτησής τους- λάμβανε χώρα κάθε έξι μήνες, όπου λαμβάνονταν υπόψιν τόσο στοιχεία που θα μπορούσαν να δημοσιοποιηθούν¹¹³ (και κατ'επέκταση να κοινοποιηθούν στους ενδιαφερομένους), όσο και στοιχεία που δεν μπορούσαν να αποκαλυφθούν για λόγους εθνικής ασφάλειας¹¹⁴. Η SIAC επικύρωσε την απόφαση πιστοποίησης αλλά η Βουλή των Λόρδων ακύρωσε την κατά παραγγελία παρέκκλιση της κυβέρνησης λόγω του ότι διέκρινε δυσμενείς αδικαιολόγητες διακρίσεις εις βάρος των συλληφθέντων.

Οι αιτούντες κατέθεσαν προσφυγή παραπονούμενοι ότι η επ' αόριστον κράτησή τους σε συνθήκες υψίστης ασφαλείας ανήλθαν σε απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση, το καθεστώς κράτησής τους ήταν παράνομο και ότι η παρέκκλιση που ζητήθηκε ήταν καταδήλως δυσανάλογη. Επιπλέον, υποστήριξαν ότι δεν ήταν σε θέση να φέρουν την υπόθεσή τους ενώπιον οποιασδήποτε διαδικασίας του εθνικού δικαίου με αίτημα την αποζημίωσή τους και την απόλυσή τους. Τέλος, υποστήριξαν ότι κατά την προσφυγή εναντίον της απόφασης της SIAC είχαν μόνο περιορισμένη γνώση της υπόθεσης λόγω του «κλειστού υλικού» αλλά και περιορισμένη δυνατότητα

¹¹⁰ Απόφαση ΕΔΔΑ, τμήμα μείζονος σύνθεσης, αριθμ. Προσφυγής 3455/05.

¹¹¹ Στο εξής «νόμος του 2001».

¹¹² Αρμόδια για τούτο ήταν η Ειδική Επιτροπή Εφέσεων και Μετανάστευσης, στο εξής «SIAC».

¹¹³ «ανοιχτό υλικό».

¹¹⁴ «κλειστό υλικό».

προσβολής της. Επικαλέστηκαν παραβίαση των άρθρων 3, 5, 6, 13 και 14 της ΕΣΔΑ.

Το δικαστήριο αποφάσισε ότι δεν παραβιάστηκε το άρθρο 3, μόνο του ή σε συνδυασμό με το άρθρο 13, δεδομένου ότι οι προσφεύγοντες είχαν στη διάθεσή τους όλα τα ένδικα μέσα κατά της νομιμότητας του συστήματος κράτησης, ενώ η επανεξέταση της πιστοποίησης κάθε 6 μήνες παρείχε εχέγγυα για την επικαιροποίηση των στοιχείων που καταδείκνυαν την ανάγκη περαιτέρω κράτησής τους. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η κράτηση δεν ισοδυναμούσε εν προκειμένω με μια «αμείωτη ποινή ισόβιας κάθειρξης» που θα ενεργοποιούσε το άρθρο 3, από μόνο του ή σε συνδυασμό με το 13, και απέρριψε αυτό το σκέλος των αιτημάτων των προσφευγόντων.

Αναφορικά με την παραβίαση του άρθρου 5 παρ.1 σε συνδυασμό με το άρθρο 15 το δικαστήριο ανέφερε ότι δεν υπήρξε καμία ένδειξη ότι, κατά τη διάρκεια της κράτησης 9 εκ των συλληφθέντων, υπήρξε ρεαλιστική προοπτική να απελαθούν χωρίς να τεθούν σε σοβαρό και πραγματικό κίνδυνο κακομεταχείρισης από τα κράτη υποδοχής τους. Επιπλέον ανέφερε το δικαστήριο, διευκρινίζοντας ότι ο εγκλεισμός και η προληπτική κράτηση χωρίς απαγγελία κατηγορίας είναι ασυμβίβαστες με το θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας, πολύ δε περισσότερο όταν δεν έχει κριθεί συμβατή με το δίκαιο της ΕΣΔΑ η απαγγελία παρέκκλισης, ότι το κρίσιμο χρονικό σημείο των κρατήσεων δεν θεωρούνταν ως βέβαιος ένας επικείμενος κίνδυνος που θα τις δικαιολογούσε. Ο «νόμος 2001» είπε το δικαστήριο ότι είχε σχεδιαστεί προκειμένου να αποτραπεί μια πραγματική και άμεση απειλή μιας τρομοκρατικής επίθεσης, όπερ εν προκειμένω δεν θεμελιώνονταν επαρκώς η πιθανολόγησή της, ενώ επίσης κρίθηκε ότι οι διευρυμένες εξουσίες κράτησης δεν πρέπει να θεωρηθούν ως μέτρα για την μετανάστευση, όπου η διάκριση μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών θα συγχωρούνταν, καθότι μόνη η θρησκευτική πεποίθηση των συλληφθέντων που ήταν μουσουλμάνοι δεν θεμελιώνει λόγο κράτησης. Το δικαστήριο, αποφάνθηκε ότι δεν παρέχονται πειστικά επιχειρήματα ότι η απειλή από τους αλλοδαπούς ήταν πιο σοβαρή από ότι από τους υπηκόους, το αίτημα παρέκκλισης ήταν δυσανάλογο στο μέτρο που θεμελιώνει δυσανάλογη δυσμενή διάκριση μεταξύ αλλοδαπών και ημεδαπών και κατά συνέπεια υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Αναφορικά με την παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 4¹¹⁵, το δικαστήριο στο σκεπτικό του αναφέρει ότι το δίκαιο της ΕΣΔΑ απαιτεί να δίδεται η ευκαιρία στους κρατούμενους να μπορούν να αμφισβητήσουν αποτελεσματικά τους ισχυρισμούς που προβάλλονται εναντίον τους. Αναγνωρίστηκε, παράλληλα, ότι λόγω δημοσίου συμφέροντος είναι δυνατόν να τίθεται θέμα περιορισμού στο δικαίωμα αποκάλυψης όλων των στοιχείων

¹¹⁵ Αφορά στο δικαίωμα προσφυγής σε δίκη.

που συνάδουν στην απόδειξη της επικινδυνότητας των συλληφθέντων, αφού όμως πρώτα γίνει στάθμιση των συμφερόντων που διακυβεύονται. Συγκεκριμένα, ανέφερε το δικαστήριο ότι σε περίπτωση που δεν η πλήρης αποκάλυψη των στοιχείων δεν είναι εφικτή, εντούτοις αυτό πρέπει να αντισταθμιστεί με τέτοιο τρόπο ώστε κάθε ενάγων να έχει τη δυνατότητα να αμφισβητήσει αποτελεσματικά την κατηγορία εναντίον του. Η αντιστάθμιση αυτή θα ήταν θεμιτή εάν το «ανοιχτό υλικό» δεν αποτελούνταν αποκλειστικά από γενικούς ισχυρισμούς και εάν η απόφαση της SIAC δεν βασιζόταν αποκλειστικά ή σε καθοριστικό βαθμό από το «κλειστό υλικό». Το δικαστήριο, με βάση αυτήν την τελευταία διαπίστωσή του, αποφάσισε ότι σε 4 των εναγόντων το «ανοιχτό υλικό» εμπεριείχε συγκεκριμένους ισχυρισμούς και ως εκ τούτου δεν παραβιάστηκε το άρθρο 5 παρ.4, ενώ στις περιπτώσεις 2 των εναγόντων το «ανοιχτό υλικό» περιείχε επουσιώδη στοιχεία με αποτέλεσμα την παραβίαση του δικαιώματος προσφυγής σε δίκη. Για τους υπόλοιπους απέρριψε ως απαράδεκτο το αίτημα διότι είχανε στο μεταξύ οικειοθελώς εγκαταλείψει την χώρα.

2.ΥΠΟΘΕΣΗ BEN SALAH KATA ΙΤΑΛΙΑΣ¹¹⁶

Ο προσφεύγων είναι Τυνήσιος υπήκοος, γεννημένος και μεγαλωμένος στην Μπολόνια. Παρότι απελάθηκε από την Ιταλία εισήλθε τακτικά στην χώρα το 2003. Το 2006 συνελήφθει από την ιταλική αστυνομία σε μια επιχείρηση εξάρθρωσης ένωσης τρομοκρατικού τύπου. Ο ανακριτής θεώρησε παράνομη την σύλληψή του και άσκησε έφεση υπέρ του, αλλά αυτό απορρίφθηκε από το δικαστήριο της Μπολόνιας. Στην συνέχεια, ο υπουργός εσωτερικών υπέγραψε την διαταγή απέλασής του στην Τυνησία και ο δήμαρχος της πόλης ανακάλεσε την άδεια παραμονής του. Δικαστής της Ρώμης επικύρωσε την υπουργική απόφαση και το ΕΔΔΑ¹¹⁷ διέταξε την Ιταλία να μην προχωρήσει στην απέλασή του μέχρι νεωτέρας.

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι η απέλασή του στην Τυνησία παραβιάζει τα άρθρα 2¹¹⁸ και 3¹¹⁹ της ΕΣΔΑ και δεν βασίζεται σε λόγους εθνικής ασφάλειας. Η ιταλική κυβέρνηση υποστήριξε ότι είχε λάβει διαβεβαιώσεις από τις αρμόδιες αρχές της Τυνησίας ότι ο προσφεύγων δεν υπήρχε περίπτωση να υποβληθεί σε βασανιστήρια και σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, καθώς και άλλες βεβαιώσεις που αφορούσαν στον σεβασμό της αξιοπρέπειας του και της μη άσκησης ποινικής δίωξης χωρίς συγκεκριμένα στοιχεία. Από την άλλη ο αιτών προέβαλε πλήθος

¹¹⁶ Αριθμός προσφυγής 38128/06, απόφαση της 24/03/09.

¹¹⁷ Δυνάμει του άρθρου 39 της ΕΣΔΑ.

¹¹⁸ «Το δικαίωμα στην ζωή».

¹¹⁹ «Απαγόρευση των βασανιστηρίων».

επιχειρημάτων που καταδείκνυαν ότι υπάρχουν πολύ σοβαρές ενδείξεις ότι στην Τυνησία δεν θα αντιμετωπιστεί στην βάση της αρχής της ισότητας και θα υποβληθεί σε βασανιστήρια. Το δικαστήριο είπε ότι λόγω γεγονότων που είχαν αποδειχθεί κατά το παρελθόν, η πιθανότητα να υποβληθεί ο ενάγων σε βασανιστήρια είναι έκδηλος, και αποφάνθηκε ότι δεν αρκούν οι βεβαιώσεις των τυνησιακών αρχών περί ύπαρξης εθνικών νομοθεσιών και διεθνών συνθηκών που εγγυώνται την αποδοχή, δεδομένου ότι το κρίσιμο στοιχείο είναι ότι αξιόπιστες πηγές ανέφεραν ότι η πρακτική της Τυνησίας διαφέρει κατά πολύ από όσα επιτάσσει η εγχώρια νομοθεσία της. Επικαλέστηκε μάλιστα προς επίρρωση του ισχυρισμού του ότι η Διεθνής Αμνηστία έχει πιστοποιήσει πολλάκις ότι πλήθος κρατουμένων στην Τυνησία έχουν παραπονεθεί πως υπέστησαν βασανιστήρια κατά την προφυλάκισή τους, ενώ παράλληλα οι εθνικές αρχές επέδειξαν απροθυμία συνεργασίας με το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Επομένως, το δικαστήριο αποφάσισε να απορρίψει τον ισχυρισμό του ιταλικού κράτους ότι οι διαβεβαιώσεις που δόθηκαν προς αυτό από τις αντίστοιχες τυνησιακές παρέχουν αποτελεσματική προστασία από το σοβαρό κίνδυνο ο αιτών να υποστεί μεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ και έτσι διαπίστωσε παραβίαση του εν λόγω δικαιώματος.

Περαιτέρω, αναφορικά με την παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ το δικαστήριο έκρινε πως δεν είναι της αρμοδιότητάς του να εξετάσει τις αποφάσεις εθνικών αρχών για την είσοδο, παραμονή και απέλαση των αλλοδαπών καθώς και το βάσιμο της ποινικής δίωξης στα πλαίσια του δικαιώματος στην χρηστή απονομή της δικαιοσύνης και απέρριψε το αίτημα του ενάγοντος.

Τέλος, όσον αφορά στην παραβίαση του άρθρου 1 του πρωτοκ. Αριθμ. 7¹²⁰ σε συνδυασμό με το άρθρο 13¹²¹, το δικαστήριο απέρριψε το αίτημα του προσφεύγοντος θεωρώντας ότι αυτός είχε διαδικαστικές εγγυήσεις καθόσον το αίτημά του εξετάστηκε και από το δικαστή της Ρώμης ενώπιον του οποίου εξετάστηκε νομικά τόσο η δυνατότητα ακύρωσης ή επιβεβαίωσης της προσβαλλόμενης πράξης, όσο και δόθηκε η δυνατότητα να παρουσιαστούν όλα τα επιχειρήματα κατά της πράξης απέλασης.

3.ΥΠΟΘΕΣΗ NADIANY BAMBA ΚΑΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΕ¹²²

Η προσφεύγουσα έχει την ιθαγένεια της Δημοκρατίας της Ακτής του Ελεφαντοστού. Στις 15/11/04 το ΣΑ του ΟΗΕ εξέδωσε ένα ψήφισμα¹²³ με το

¹²⁰ «Διαδικαστικές εγγυήσεις σε περίπτωση απέλασης αλλοδαπού».

¹²¹ «Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής».

¹²² Υπόθεση T-86/11, απόφαση της 08/06/11 του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ. Βλ. υποσημ. Αριθμ. 72.

οποίο επιβεβαίωνε ότι η κατάσταση στην Ακτή του Ελεφαντοστού εξακολουθούσε να εγκυμονεί κινδύνους για την διεθνή ασφάλεια και ειρήνη στην περιοχή και αποφάσισε να επιβάλει περιοριστικά μέτρα κατά του εν λόγω κράτους. Μάλιστα συγκροτήθηκε μια επιτροπή κυρώσεων με σκοπό να προσδιορίσει ποια πρόσωπα εμπίπτουν στις κυρώσεις οι οποίες αφορούσαν σε δεσμεύσεις κεφαλαίων, χρηματικών περιουσιακών στοιχείων και οικονομικών πόρων και να ενημερώνει τον σχετικό κατάλογο, στον οποίο όμως ουδέποτε κρίθηκε από την επιτροπή ότι έπρεπε να συμπεριληφθεί και η προσφεύγουσα. Στην συνέχεια, το Συμβούλιο της ΕΕ στα πλαίσια της λήψης μέτρων προς εφαρμογή του ανωτέρου ψηφίσματος εξέδωσε κοινή θέση¹²⁴, εν συνεχεία εξέδωσε κανονισμό¹²⁵ για την υλοποίηση της κοινής θέσης, ακολούθησε άλλη κοινή θέση¹²⁶ για την παράταση των περιοριστικών μέτρων και μια απόφαση¹²⁷ σχετικά με την ανανέωση των περιοριστικών μέτρων.

Το Συμβούλιο στην συνέχεια, προκειμένου να επιβάλλει περιοριστικά μέτρα μετακίνησης κατά ορισμένων προσώπων τα οποία όμως δεν είχαν κατονομαστεί από το ΣΑ του ΟΗΕ εξέδωσε απόφαση¹²⁸ με κατάλογο ονομάτων που θεωρούσε ότι παρακωλύουν την ομαλή πορεία της χώρας και την ειρηνευτική διαδικασία. Η τελευταία απόφαση τροποποιήθηκε¹²⁹ και προστέθηκαν και άλλα ονόματα, ενώ αργότερα εκδόθηκε απόφαση¹³⁰ (στο εξής προσβαλλόμενη απόφαση) προκειμένου να επιβληθούν επιπρόσθετα περιοριστικά μέτρα, ιδίως για τη δέσμευση κεφαλαίων. Επιπλέον, εκδόθηκε και ένας κανονισμός¹³¹ (στο εξής προσβαλλόμενος κανονισμός) προς εδραίωση και ενίσχυση των περιοριστικών μέτρων.

Επ' αφορμής των τροποποιήσεων που επέφεραν η προσβαλλόμενη απόφαση και ο προσβαλλόμενος κανονισμός, το όνομα της προσφεύγουσας συμπεριλήφθηκε για πρώτη φορά με τις εξής ενδείξεις: «διευθύντρια του ομίλου Cyclone που εκδίδει την εφημερίδα Le temps: παρακώλυση της διαδικασίας ειρήνευσης και συμφιλίωσης με υποκίνηση του κοινού στο μίσος και τη βία και συμμετοχή σε εκστρατείες παραπληροφόρησης σχετικά με τις

¹²³ Ψήφισμα 1572 (2004).

¹²⁴ Κοινή θέση 2004/852/ΚΕΠΠΑ, 13/12/04.

¹²⁵ Κανονισμός 560/2005.

¹²⁶ Κοινή θέση 2008/873/ΚΕΠΠΑ, 18/11/08.

¹²⁷ Απόφαση 2010/656/ΚΕΠΠΑ, 29/10/10.

¹²⁸ Απόφαση 2010/801/ΚΕΠΠΑ, 22/12/10.

¹²⁹ Απόφαση 2011/17/ΚΕΠΠΑ, 11/01/11.

¹³⁰ Απόφαση 2011/18/ΚΕΠΠΑ, 14/01/11, η οποία μεταξύ άλλων ανέφερε ότι: «(...) δεσμεύονται όλα τα κεφάλαια και οι οικονομικοί πόροι που ανήκουν ή ελέγχονται, άμεσα ή έμμεσα, από τα πρόσωπα που αναφέρονται στο παράρτημα Ι και ΙΙ(...), κανένα κεφάλαιο, χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο ή οικονομικός πόρος δεν τίθεται, είτε άμεσα είτε έμμεσα, στη διάθεση των προσώπων που αναφέρονται, ούτε και διατίθενται προς όφελος αυτών.»

¹³¹ Κανονισμός 25/2011, ΕΕ L 11, ο οποίος μεταξύ άλλων ανέφερε ότι: «(...) δεσμεύονται όλα τα κεφάλαια και οικονομικοί πόροι που τελούν υπό τον έλεγχο των προσώπων που κατονομάζονται(...). Απαγορεύεται η διάθεση, άμεσα ή έμμεσα, κεφαλαίων ή οικονομικών πόρων στα πρόσωπα που κατονομάζονται στο παράρτημα Ι και ΙΙ ή προς όφελος αυτών (...).»

προεδρικές εκλογές του 2010». Τέλος, το Συμβούλιο εξέδωσε γνωστοποίηση¹³² προς τα πρόσωπα που περιλαμβάνονταν στον κατάλογο αναφορικά με δικονομικά δικαιώματα που αυτοί είχαν.

Η προσφεύγουσα παραπονέθηκε αρχικά ότι οι προσβαλλόμενες αποφάσεις θίγουν το δικαίωμα της άμυνας και άσκησης ενδίκου μέσου, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 της Χάρτας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης και στα άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ. Αναφέρει ότι δεν της κοινοποιήθηκε εμπειριστατωμένη αιτιολογία των αποφάσεων, και το δικαστήριο έκρινε ότι αφενός η αιτιολόγηση των αποφάσεων είναι απαραίτητη και ότι λόγω της αναγκαιότητας να καθίσταται ο δικαστικός έλεγχος αποτελεσματικός επιβάλλεται η κοινοποίηση της αιτιολογίας. Περαιτέρω, ανέφερε ότι η υποχρέωση αυτή γίνεται εντονότερη λόγω και της απουσίας πρότερης ακρόασης, ενώ απέρριψε την εφαρμογή διατάξεων της ΕΣΔΑ δεδομένου ότι αυτή εφαρμόζεται επί ποινικών κυρώσεων, στοιχείο το οποίο, όμως, δεν υφίσταται στην κρινόμενη απόφαση. Επιπλέον, το δικαστήριο έκρινε ότι η αιτιολογία οφείλει να καλύπτει τόσο τις νόμιμες προϋποθέσεις εφαρμογής της πράξης όσο και τους συγκεκριμένους και ειδικούς λόγους που οδήγησαν στην λήψη απόφασης δεδομένης μάλιστα και της διακριτικής ευχέρειας του Συμβουλίου.

Το ΔΕΚ κάνοντας υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών στις νομικές ρυθμίσεις ανέφερε ότι παρότι δεν απαιτούνται λεπτομερέστερες εξηγήσεις από το Συμβούλιο αναφορικά με την καταλληλότητα και προσφορότητα των μέτρων δέσμευσης κεφαλαίων, εντούτοις το ενωσιακό όργανο περιορίστηκε σε ασαφείς και γενικές εκτιμήσεις, ενώ δεν έγινε ουδεμία επίκληση συγκεκριμένων στοιχείων που να δικαιολογούν την λήψη των επίμαχων μέτρων. Και παρότι αναγνωρίζει ως εξαίρεση την δυνατότητα έλλειψης δημοσίευσης αιτιάσεων μόνο για επιτακτικούς λόγους και εάν από αυτό μπορεί να βλαφθούν οι αναφέροντες, εντούτοις κρίνει ότι δεν συντρέχουν προϋποθέσεις εφαρμογής της εξαίρεσης. Επιπλέον, τονίζει ότι καίτοι η προσφεύγουσα δεν ζήτησε από το Συμβούλιο να της κοινοποιήσει μια εμπειριστατωμένη αιτιολογία, ουδόλως τούτο έχει αρνητική νομική επίδραση για την αιτούσα, καθόσον αυτή η υποχρέωση βαρύνει αποκλειστικά και μόνο το Συμβούλιο.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, το δικαστήριο αποφάσισε ότι δεν παρέχεται στην προσφεύγουσα η δυνατότητα να αμφισβητήσει επαρκώς το

¹³² Μεταξύ άλλων ανέφερε ότι εφιστά την προσοχή των εν λόγω προσώπων και φορέων στο γεγονός ότι δύνανται να υποβάλλουν αίτημα στις αρμόδιες αρχές του οικείου κράτους μέλους προκειμένου να τους παρασχεθεί η έγκριση να χρησιμοποιήσουν δεσμευμένα κεφάλαια για βασικές ανάγκες τους ή συγκεκριμένες πληρωμές. Επίσης, διευκρινίζει ότι τα εν λόγω πρόσωπα δύνανται να του υποβάλλουν αίτημα για επανεξέταση της απόφασης περί υπαγωγής τους στους εν λόγω καταλόγους. Τέλος, το συμβούλιο κάνει μνεία της δυνατότητας προσφυγής της απόφασής του ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

κύρος των προσβαλλόμενων πράξεων ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, ενώ την ίδια στιγμή δεν μπορεί το δικαστήριο να ασκήσει ουσιαστικό έλεγχο νομιμότητας επ'αυτών. Έτσι, διατάσει την ακύρωση των προσβαλλόμενων πράξεων άλλα με την επισήμανση ότι λόγω της ασφάλειας δικαίου δεν είναι εφικτό να αρθούν τα μέτρα αυτά για το μέλλον, έως ότου το Συμβούλιο εντός δέμηνης προθεσμίας¹³³ επανέλθει με νέες πράξεις που θα θεραπεύουν τα ελαττώματα που διαπιστωθήκαν.

Αξίζει να επισημάνουμε στο σημείο αυτό ότι το δικαστήριο από την μία αναγνώρισε ότι παραβιάστηκε το θεμελιώδες δικαίωμα της πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, από την άλλη όμως δεν επέτρεψε την κατάργηση των συνεπειών των επαχθών μέτρων, προκαλώντας εύλογα ερωτήματα σχετικά με το εάν η στάθμιση που εμπεριέχεται στην απόφαση οδηγεί τελικά σε πραγματική δικαίωση της προσφεύγουσας ή εντέλει αποσκοπούσε στην διατήρηση της ασφάλειας δικαίου στον ευρωπαϊκό χώρο με έναν τρόπο απλώς λιγότερο επώδυνο για την αιτούσα.

4. ΥΠΟΘΕΣΗ KADI ΚΑΙ AL BARAKAAT ΚΑΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ¹³⁴

Η υπόθεση που θα μας απασχολήσει αποτέλεσε αντικείμενο σχολιασμού τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και διεθνές επίπεδο καθώς ασχολήθηκε με το ιδιαίτερα σημαντικό νομικό ζήτημα της νομιμότητας πράξεων των ενωσιακών οργάνων που εδράζονται επί αποφάσεων που ληφθήκαν στο πλαίσιο ψηφισμάτων του ΣΑ του ΟΗΕ. Για τον λόγο αυτό θα αναφερθούμε τόσο στην πρωτόδικη, όσο και στην δευτεροβάθμια απόφαση ώστε να καταδείξουμε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο εάν τελικά τα ψηφίσματα του ΣΑ χαίρουν μιας ιδιότυπης ασυλίας και εάν εντέλλει τούτο αποτελεί στην ουσία μια κερκόπορτα για την παραβίαση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συγκεκριμένα, ο Yasan Abdullah Cadi, υπήκοος Σαουδικής Αραβίας και το διεθνές ίδρυμα Al Barakaat, με έδρα στην Σουηδία, με μια διαδικασία παρόμοια της προαναφερθείσας υπόθεσης Nadiany Bamba, περιελήφθησαν αρχικά στην λίστα της Επιτροπής Κυρώσεων του ΟΗΕ¹³⁵ και στην συνέχεια

¹³³ Για περισσότερα βλ. σκέψεις 58 και 59 της απόφασης.

¹³⁴ Η υπόθεση που θα μας απασχολήσει τέθηκε υπόψιν τόσο ενώπιον του Δικαστηρίου της Ένωσης (υποθέσεις T-306/01 και T-315/01) καθώς και ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της Ένωσης (υποθέσεις C-402/05 και C-415/05). Βλ. και υποσημ. Αριθμ. 72.

¹³⁵ Με βάση το ψήφισμα του ΣΑ του ΟΗΕ 1267(1999) της 15/10/99 όπου αναφέρεται ότι όλα τα κράτη πρέπει «να δεσμεύσουν τα κεφάλαια και τους λοιπούς οικονομικούς πόρους τους προερχομένους ιδίως από περιουσιακά στοιχεία ανήκοντα στους Ταλιμπάν ή ελεγχόμενα άμεσα ή έμμεσα από αυτούς, ή ανήκοντα ή ελεγχόμενα από οποιαδήποτε επιχείρηση ανήκουσα στους Ταλιμπάν ή ελεγχόμενη από αυτούς, όπως προσδιορίστηκαν από τη συσταθείσα προς τούτο επιτροπή, και να λάβουν μέτρα ώστε ούτε τα ως άνω κεφάλαια και οι λοιποί οικονομικοί πόροι ούτε άλλα κεφάλαια και χρηματοπιστωτικά μέσα, κατά τα ανωτέρω προσδιοριζόμενα, να διατίθενται

σε αντίστοιχο κανονισμό της ΕΕ¹³⁶. Οι αιτούντες άσκησαν ενώπιον του ΠΕΚ¹³⁷ προσφυγές ζητώντας την ακύρωση του κανονισμού 467/01, με τον οποίο επιβλήθηκε η δέσμευση των κεφαλαίων συγκεκριμένων φυσικών και νομικών προσώπων, και των κανονισμών της Επιτροπής και του Συμβουλίου 2062/01 και 2199/01 με τους οποίους προστέθηκαν τα ονόματά τους στο παράρτημα του εν λόγω κανονισμού.

Ο κεντρικός άξονας των λόγων ακύρωσης αφορούσε αφενός την αναρμοδιότητα του Συμβουλίου να υιοθετήσει τον προσβαλλόμενο κανονισμό και αφετέρου την προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ήτοι το δικαίωμά τους στην ιδιοκτησία, στη ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων, στην πρότερη ακρόαση και στον αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο.

Στην ουσία της υπόθεσης το δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί επί της νομιμότητας των ενεργειών των ενωσιακών οργάνων να υιοθετούν κατά δέσμια αρμοδιότητα τις αποφάσεις του ΣΑ του ΟΗΕ, ερχόμενο αντιμέτωπο με την έννοια των «έξυπνων κυρώσεων»¹³⁸ που σύγχρονα σηματοδοτεί την

υπέρ ή να χρησιμοποιούνται από τους Ταλιμπάν ή οποιαδήποτε επιχείρηση ανήκει ή ελέγχεται άμεσα ή έμμεσα από τους Ταλιμπάν, από τους ομοεθνείς τους ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο ευρισκόμενο εντός του εδάφους τους, εκτός αν η προς τούτο συσταθείσα επιτροπή παράσχει άδεια περί του αντιθέτου, ανά περίπτωση, και για ανθρωπιστικούς λόγους».

¹³⁶ Κατά το άρθρο 2 του προσβαλλόμενου κανονισμού (881/2002):

«1. Δεσμεύονται όλα τα κεφάλαια και οικονομικοί πόροι που ανήκουν, ή βρίσκονται στην ιδιοκτησία ή κατοχή φυσικού ή νομικού προσώπου, ομάδας ή οντότητας που ορίζεται από την επιτροπή κυρώσεων και περιλαμβάνεται στον κατάλογο που αναφέρεται στο παράρτημα Ι.

2. Κανένα κεφάλαιο δεν διατίθεται, άμεσα ή έμμεσα, σε οποιοδήποτε ή προς όφελος οποιουδήποτε από τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, τις ομάδες ή τις οντότητες που ορίζονται από την επιτροπή κυρώσεων και περιλαμβάνονται στο παράρτημα Ι.

3. Δεν διατίθενται οικονομικοί πόροι άμεσα ή έμμεσα προς οιοδήποτε ή προς όφελος οιοδήποτε από τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, τις ομάδες ή τις οντότητες που ορίζονται από την επιτροπή κυρώσεων και περιλαμβάνονται στο παράρτημα Ι, για την απόκτηση, από το εν λόγω πρόσωπο, ομάδα ή οντότητα, κεφαλαίων, αγαθών ή υπηρεσιών.»

Το παράρτημα Ι του προσβαλλόμενου κανονισμού περιλαμβάνει κατάλογο των προσώπων, οντοτήτων και ομάδων που αφορά η κατά το άρθρο 2 του κανονισμού αυτού δέσμευση κεφαλαίων. Ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα ονόματα μιας οντότητας και ενός προσώπου: «Barakaat International Foundation· ταχυδρομική θυρίδα 4036, Spånga, Στοκχόλμη, Σουηδία· Rinkebytorget 1, 04, Spånga, Σουηδία»· και «Al-Qadi, Yasin (επίσης γνωστός ως KADI, Shaykh Yassin Abdullah· επίσης γνωστός ως KAHDI, Yasin), Τζέντα, Σαουδική Αραβία».

¹³⁷ Βλ. παραπάνω υποσημ. Αριθμ. 72.

¹³⁸ Βλ. Ρεβέκκα – Εμμανουέλα Παπαδοπούλου, άρθρο “έξυπνες κυρώσεις και κοινοτικό δίκαιο: το μετέωρο βήμα του κοινοτικού δικαστή” όπου αναφέρει ότι: «έξυπνες κυρώσεις (smart sanctions) καλούνται οι νέες γενιάς κυρώσεις υπό την έννοια ότι στοχεύουν να πλήξουν αποκλειστικά το καθεστώς του βαλλόμενου κράτους και δη τα ηγετικά στελέχη του και όσα άτομα συνδέονται άμεσα ή έμμεσα προς αυτό, χωρίς να εξουθενώσουν οικονομικά τον πληθυσμό τους. Από τη φύση τους έτσι οι έξυπνες κυρώσεις επιβάλλονται κατά φυσικών και νομικών προσώπων και εμμέσως μόνο κατά κρατών, γεγονός που συνιστά αναμφισβήτητα μια σημαντική εξέλιξη στο πεδίο του διεθνούς δικαίου»

Επίσης βλ. Ευρωπαϊκό Κέντρο Έρευνας και Κατάρτισης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικής Δράσης, τετράδια δικαιωμάτων του ανθρώπου, ανθρωπιστικού δικαίου και ανθρωπιστικής δράσης, τεύχος 17-18, Σεπτέμβριος 2009, σελ. 6, όπου αναφέρεται ότι «ο όρος στοχευμένη κύρωση αναφέρεται σε κυβερνητικά μέτρα που υιοθετούνται προκειμένου να ασκηθεί

μετάβαση προς ένα αυστηρά δομημένο χώρο διαρκούς διεθνούς συνεργασίας. Το ζήτημα που τέθηκε οριοθετήθηκε από το γεγονός ότι οι επίδικες κυρώσεις δεν επιβάλλονταν κατά τρίτου κράτους αλλά κατά συγκεκριμένων ατόμων και ότι η ΣΕΕ δεν παρέχει στο Συμβούλιο την εξουσία επιβολής κυρώσεων κατά πολιτών της ΕΕ.

Το Συμβούλιο υποστήριξε ότι διέθετε εξουσία έκδοσης του κανονισμού επειδή τούτος στόχευε στην άσκηση οικονομικού και χρηματοπιστωτικού καταναγκασμού για πολιτικούς λόγους και επιπλέον αντικατόπτριζε την εξέλιξη της διεθνούς πρακτικής, η οποία δεν συνδέει τις κυρώσεις προς ορισμένη χώρα ή έδαφος αλλά αναφέρεται πλέον γενικά σε τρομοκρατικές ομάδες και άτομα. Οι προσφεύγοντες ανέφεραν ότι η μεταφορά των ψηφισμάτων του ΟΗΕ, ακόμη και αν θεωρηθεί σύννομη, οφείλει να γίνεται τηρουμένων των συνταγματικών διατάξεων και των θεμελιωδών αρχών, ενώ το Συμβούλιο αντέτεινε ότι η ΕΕ αν και δεν είναι η ίδια μέλος του ΟΗΕ υποχρεούται κατά δέσμια αρμοδιότητα να εφαρμόσει τις υποχρεώσεις που υπέχουν τα κράτη μέλη της ως μέλη του ΟΗΕ.

Το δικαστήριο εξ αρχής άφησε να διαφανεί με ενάργεια ότι θα κινηθεί στο πλαίσιο συγκερασμού των συμφερόντων που εξυπηρετούνται αφενός στη διεθνή και αφετέρου στην ενωσιακή έννομη τάξη και για το λόγο αυτό κατέδειξε ότι οι έξυπνες κυρώσεις στο βαθμό που στρέφονται εμμέσως ή αντανakλαστικά κατά τρίτου κράτους μπορούν να υλοποιηθούν στο επίπεδο της ΕΕ και να βασιστούν νομικά στο άρθρο 301 ΕΚ σε συνδυασμό με τα άρθρα 308 και 60 ΕΚ στο βαθμό που αυτά αφήνουν περιθώριο για κάτι τέτοιο. Συγκεκριμένα, το στενό αυτό περιθώριο υλοποιείται μέσω μιας «ειδικής διόδου επικοινωνίας» που αποκαθιστά, στον τομέα επιβολής κυρώσεων, τον κρίκο της αλυσίδας που λείπει, με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση της συνέχειας και της συνέπειας των δράσεων της Ένωσης.

Ειδικότερα, ανέφερε χαρακτηριστικά ότι πρόκειται για μέτρα που διέρχονται από διαφορετικούς νομικούς χώρους: εκκινούν ως διεθνή (λαμβάνοντας την μορφή ψηφισμάτων του ΣΑ του ΟΗΕ), στην συνέχεια καθίστανται ενωσιακά (μέσω κοινών θέσεων της ΚΕΠΠΑ) και καταλήγουν κοινοτικά (με την μορφή πράξεων που κυρίως είναι οι κανονισμοί), χαρακτηρίζοντάς τα έτσι ως υβριδικής φύσεως. Επομένως, η επιβολή έξυπνων κυρώσεων από την ΕΕ είναι για το ΠΕΚ νοητή στο βαθμό που αυτός ο τύπος κυρώσεων είναι πλέον αποδεκτός στο διεθνές δίκαιο χωρίς να

εξανγκασμός σε πρόσωπα ή άλλες οντότητες ώστε αυτά να μεταβάλλουν τη συμπεριφορά τους ή να αποτρέψουν ενέργειες οι οποίες θα μπορούσαν να απειλήσουν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια». Αναφορικά με το ιστορικό των έξυπνων κυρώσεων βλ. άρθρο Ευθ. Κωστόπουλου, «οι κυρώσεις ως εργαλείο πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης» όπου αναφέρεται ότι πριν από το 1990 μόνο σε δύο περιπτώσεις το ΣΑ έκανε χρήση του κεφαλαίου VII του καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ κατά την μονομερή διακήρυξη ανεξαρτησίας της Ροδεσίας (ψήφισμα 232/1966) και στο καθεστώς Απαρτχάιντ Ν. Αφρικής (ψήφισμα 418/1977).

υφίσταται ανάγκη εξέτασης του φαινομένου από την σκοπιά του κοινοτικού δικαίου.

Στην συνέχεια, το δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί περί της δυνατότητας να περιοριστεί ο έλεγχος της νομιμότητας που μπορεί να ασκηθεί επί των προσβαλλόμενων πράξεων, δεδομένου του προβληματισμού ότι αυτός θα αφορούσε στην *de facto* άσκηση ελέγχου επί των ίδιων των ψηφισμάτων του ΣΑ του ΟΗΕ. Εξετάζοντας, λοιπόν, την διαπλοκή του διεθνούς δικαίου με αυτό της ΕΕ προέκρινε την πρωτεύουσα θέση του διεθνούς δικαίου στην ανάλυσή του.

Το πρωτοδικείο υπενθύμισε ότι η ΕΕ αυτή καθεαυτή δεν δεσμεύεται από τα ψηφίσματα του ΣΑ, αλλά τα κράτη μέλη δεσμεύονται από αυτά επικαλούμενο το άρθρο 307 ΣΕΕ¹³⁹. Τόνισε ότι οι αρμοδιότητες που απαιτούνται για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων των κρατών μελών εκ του Χάρτη του ΟΗΕ έχουν πλέον μεταβιβασθεί στην ΕΕ, η οποία οφείλει να τις ασκήσει κατά τρόπο που εκπληρώνει τις υποχρεώσεις αυτές. Επιπλέον, τόνισε ότι σε μια παγκοσμιοποιημένη εποχή το κοινοτικό δίκαιο πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένων υπόψιν των κανόνων του διεθνούς δικαίου.

Περαιτέρω, ανέφερε ότι το διεθνές δίκαιο θέτει διαρθρωτικά όρια στην έκταση του ελέγχου νομιμότητας του προσβαλλόμενου κανονισμού: όρια που απορρέουν από την εξάρτησή του εκ των ψηφισμάτων του ΟΗΕ. Μάλιστα, τόνισε ότι, λόγω της έλλειψης οποιοδήποτε περιθωρίου εκτίμησης των κοινοτικών οργάνων, ο έλεγχος του κανονισμού θα ισοδυναμούσε στην πράξη με παρεμπίπτοντα έλεγχο της νομιμότητας των ίδιων των ψηφισμάτων, ο οποίος εκφεύγει καταρχήν της αρμοδιότητάς του δικαστηρίου.

Μη δυνάμενο, όμως, το δικαστήριο να επικροτήσει μια κατάσταση αρνησιδικίας που απορρέει από την παραπάνω διαπίστωσή του, προέκρινε τον έλεγχο των παραπάνω πράξεων με βάση το κριτήριο των κανόνων *ius cogens*¹⁴⁰. Με βάση λοιπόν τους τελευταίους το ΠΕΚ, αναφορικά με το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, είπε ότι η προσβολή του εν προκειμένω έχει το χαρακτήρα συντηρητικού μέτρου και όχι αυθαίρετης προσβολής που θα έθιγε τον πυρήνα του δικαιώματος. Ιδιαίτερης βαρύτητας, μάλιστα, καθίσταται ο σκοπός που επιδιώκεται: «θεμελιώδης σκοπός γενικού συμφέροντος», που τελικά δικαιολογεί την επιβολή περιορισμών που σε διαφορετική περίπτωση θα κρίνονταν ως μη έλλογοι.

¹³⁹ Σύμφωνα με το οποίο η εφαρμογή των συνθηκών δεν εμποδίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών μελών βάσει συμβατικών δεσμεύσεων που προηγούνται της ίδρυσης της Κοινότητας ή της προσχώρησης σε αυτήν.

¹⁴⁰ Χαρακτηριστικά ανέφερε ότι η χρήση των κανόνων *ius cogens* γίνεται υπό το πρίσμα της έννοιας του διεθνούς δημόσιας τάξης στην οποία υπόκεινται όλα τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των οργάνων του ΟΗΕ χωρίς δυνατότητα παρεκκλίσεων από τους κανόνες αυτούς.

Αναφορικά με το δικαίωμα πρότερης ακρόασης, σημείωσε ότι η κοινοτική έννομη τάξη έλαβε υπόψιν της στο μέτρο του δυνατού τα δικαιώματα άμυνας των προσφευγόντων και ο περιορισμός του εν λόγω δικαιώματος δεν θεωρείται ανεπίτρεπτος σε σχέση με τους επιτακτικούς κανόνες της διεθνούς δημόσιας τάξης.

Τέλος, στην αιτίαση της συρρίκνωσης του δικαιώματος αποτελεσματικού δικαστικού ελέγχου, το δικαστήριο απάντησε αρνητικά, λέγοντας ότι το δικαίωμα ικανοποιείται από το ίδιο το γεγονός της άσκησης προσφυγής ακύρωσης. Επιπλέον, δέχτηκε ότι το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη υπόκειται σε περιορισμούς στις περιπτώσεις εκτάκτου δημοσίου κινδύνου και δεν δύναται να θεωρηθεί υπέρτερο *«του ουσιώδους συμφέροντος διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας έναντι απειλής την οποία σαφώς προσδιόρισε το ΣΑ του ΟΗΕ»*.

Οι αιτούντες παραπονούμενοι για την απόφαση άσκησαν αναίρεση ενώπιον του ΔΕΚ, το οποίο όπως θα δούμε στην συνέχεια αποστασιοποιήθηκε αρκετά από την πρωτοβάθμια απόφαση. Χωρίς να αναλωθούμε στο παρόν σημείο σε διεξοδική ανάλυση του σκεπτικού της απόφασης, θα επικεντρωθούμε σε σημεία του που –συγκριτικά πάντοτε με την πρωτόδικη απόφαση- καταδεικνύουν την μεταστροφή της νομολογίας του δικαστηρίου στην εν λόγω υπόθεση.

Συγκεκριμένα, το δικαστήριο αποδέχτηκε ότι ο προσβαλλόμενος κανονισμός δεν απολαμβάνει δικαστικής ασυλίας που να εδραιώνεται στο γεγονός ότι το νομικό του έρεισμα ήταν απόφαση του ΣΑ, δεδομένου ότι κάτι τέτοιο θα συνιστούσε παρέκκλιση από τις κοινοτικές αρχές. Παρόλο που δέχτηκε ότι ο ΟΗΕ είναι υπέρτερος του παράγωγου κοινοτικού δικαίου, εντούτοις τόνισε ότι η ιεραρχική αυτή υπεροχή ουδόλως υφίσταται έναντι του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου, μέρος του οποίου είναι οι γενικές κοινοτικές αρχές στις οποίες περιλαμβάνονται τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Ο προσβαλλόμενος κανονισμός καίτοι εδράζεται σε πρότερη απόφαση του ΣΑ, εντούτοις δεν καταλογίζεται ως ευθέως υπαγόμενος στον ΟΗΕ, αλλά εντάσσεται σε ένα αυτοτελές ενωσιακό νομικό σύστημα και κατ'επέκταση το δικαστήριο είναι αρμόδιο να τον κρίνει. Στην συνέχεια το δικαστήριο απέρριψε την δυνατότητα παραίτησής του από το δικαστικό έλεγχο των προσβαλλόμενων πράξεων, μη δεχόμενο τον ισχυρισμό ότι κάτι τέτοιο επιβάλλουν οι διαδικαστικές εγγυήσεις που προβλέπονταν από τον ΟΗΕ και αφορούσαν στη δυνατότητα των προσφευγόντων να αιτηθούν κάθε 6 μήνες την διαγραφή τους από τον κατάλογο ενώπιον της Επιτροπής Κυρώσεων. Και τούτο διότι, αυτού του είδους η προσφυγή κρίθηκε από το δικαστήριο ως έχουσα χαρακτήρα απλώς διοικητικό, και εν πάσει περιπτώσει η δυνατότητα της Επιτροπής Κυρώσεων να μην υποχρεούται σε αιτιολόγηση επί απορριπτικών της αποφάσεων συνηγορεί στο γεγονός ότι το δικαστήριο δεν

δύναται να απεκδυθεί της αρμοδιότητάς του να κρίνει επί της ουσίας την νομιμότητα των πράξεων αυτών.

Έπειτα, το δικαστήριο δέχτηκε ότι ο έλεγχος των προσβαλλόμενων πράξεων οφείλει να γίνει με βάση τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, στις οποίες εντάσσονται τα θεμελιώδη δικαιώματα, θέτοντας έτσι εκποδών την άποψη του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ότι τούτο πρέπει να γίνει με βάση τους διεθνείς κανόνες *ius cogens*.

Προχωρώντας, λοιπόν, επί της ουσίας της υπόθεσης το ΔΕΚ τόνισε ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα των αιτούντων αναφορικά με το δικαίωμα της πρότερης ακρόασης, καίτοι αποδέχτηκε το γεγονός ότι τα κοινοτικά όργανα δεν όφειλαν πριν από την λήψη των δυσμενών μέτρων να γνωστοποιήσουν σε αυτούς τα απαραίτητα στοιχεία που οδήγησαν στο να συμπεριληφθούν στον εν λόγω κατάλογο. Το κρίσιμο στοιχείο που θεμελίωσε εν προκειμένω την παραβίαση είναι το ότι τα κοινοτικά όργανα όφειλαν να προβούν στην γνωστοποίηση το ταχύτερο δυνατόν αμέσως μετά την λήψη των περιοριστικών μέτρων, όπερ δεν συνέβη.

Επιπλέον, αποδέχτηκε το ΔΕΚ ότι παραβιάστηκε και το δικαίωμα στον πλήρη δικαστικό έλεγχο επικαλούμενο μάλιστα στο σημείο τούτο και τις ασφαλιστικές εγγυήσεις που προβλέπονται στο κείμενο της ΕΣΔΑ. Μάλιστα, τονίστηκε ότι αφενός τα κοινοτικά όργανα έχουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης αναφορικά με την μη γνωστοποίηση πηγών πληροφόρησης λόγω ζητημάτων ασφάλειας, αφετέρου όμως το δικαίωμα άμυνας – στο οποίο εμπεριέχεται το δικαίωμα πλήρους δικαστικής προστασίας- θέτει κάποια λογικά όρια σε αυτό το περιθώριο, που στην κρινόμενη περίπτωση ξεπεράστηκαν αποστερώντας από τους αιτούντες το εν λόγω δικαίωμα.

Περαιτέρω, αναφορικά με το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, το δικαστήριο τόνισε ότι αυτό μπορεί να περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό εφόσον γίνεται επίκληση λόγων ασφαλείας, όχι όμως σε τέτοιο σημείο που να πλήττεται ο πυρήνας του. Και παρότι προβλέφθηκε ότι κεφάλαια δεσμευμένα που προορίζονται για βασικές ανάγκες των θιγομένων μπορούν να διατεθούν σε αυτούς, κρίνεται βάσει της αρχής της αναλογικότητας ότι οι περιορισμοί χαρακτηριζόμενοι από «γενική ισχύ» και «διάρκεια» είναι δυσανάλογοι και μη πρόσφοροι, και ως εκ τούτου συμπεραίνεται ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα στην ιδιοκτησία.

Καταλήγοντας, το δικαστήριο επεσήμανε ότι επειδή υπάρχει υπόνοια ότι οι προσφεύγοντες, στην περίπτωση που ακυρωθεί ο προσβαλλόμενος κανονισμός θα προβούν σε λήψη μέτρων που θα εμποδίζουν την μελλοντική δέσμευση κεφαλαίων τους, και κατ' επέκταση τούτο θα περιορίσει με τρόπο μη αναστρέψιμο την αποτελεσματικότητα των περιοριστικών μέτρων, ακύρωσε μεν *de jure* τον προσβαλλόμενο κανονισμό, αλλά *de facto* διατήρησε

την ισχύ του επί τριμήνου, εντός του οποίου θα πρέπει να θεραπευτούν οι νομικές πλημμέλειες που τον χαρακτηρίζουν.

Σχολιάζοντας την απόφαση του δικαστηρίου που χαρακτηρίζεται από την μεταστροφή, οφείλουμε να τονίσουμε ότι κινήθηκε σε πλαίσιο «θωράκισης» του κοινοτικού δικαίου έναντι του διεθνούς, παρέχοντας μια προστασία που εδράζεται αποκλειστικά στους κανόνες του ενωσιακού δικαίου. Με τον τρόπο αυτό κατέστησε σαφές ότι αποδέχεται καταρχήν την δέσμευση της κοινοτικής έννομης τάξης από πράξεις διεθνών οργανισμών, αλλά με απώτατο όριο νομιμότητας αυτών τις θεσμικές και «συνταγματικές» αρχές του πρωτογενούς ευρωπαϊκού δικαίου. Μάλιστα, από το διατακτικό του προκύπτει με σαφήνεια η βούληση του να ενστερνιστεί τους σκοπούς που εξυπηρετούν τα ψηφίσματα του ΣΑ, ήτοι τη διασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης, και κατ' επέκταση να συνταχθεί μαζί του, αλλά με την προϋπόθεση κάτι τέτοιο να σέβεται και να προασπίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα. Περαιτέρω, το δικαστήριο με την άποψή του ότι πρέπει να διατηρηθούν οι έννομες συνέπειες των ακυρωμένων κανονισμών για τρεις μήνες εωσότου θεραπευτούν τα ελαττώματά τους, προέκρινε έναν συγκεκριασμό ισορροπίας: ανάμεσα στα συμφέροντα του πολιτικού πυλώνα της ΕΕ (στο πλαίσιο του οποίου εντάσσονται τα μέτρα διασφάλισης της ειρήνης), και σε εκείνα του κοινωνικού ενωσιακού χώρου (ο οποίος περιλαμβάνει την εξασφάλιση της απρόσκοπτης άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων).

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Από την συλλογιστική της παρούσας εργασίας έγινε αντιληπτό το γεγονός ότι η τρομοκρατία στην σύγχρονη μορφή της μπορεί να απειλήσει το οποιοδήποτε κράτος ανά πάσα στιγμή, ακριβώς διότι είναι σε θέση να αγνοεί με απόλυτη επιτυχία ένα βασικό του στοιχείο, αυτό των εθνικών συνόρων. Όταν η Μάργκαρετ Θάτσερ ανέφερε στα μέσα της δεκαετίας του '80 ότι «η δημοσιότητα είναι το οξυγόνο της τρομοκρατίας» σίγουρα είχε στο μυαλό της την εσωτερική τρομοκρατία, όπου ήταν εφικτό οι αντιτρομοκρατικές προσπάθειες να καλυφθούν με μυστικότητα και ίσως κατ' επέκταση να καθίστανται πιο επιτυχημένες.

Η μετάβαση, όμως, της τρομοκρατίας σε καθεστώς παγκοσμιοποιημένου φαινομένου άλλαξε ριζικά την οπτική καταπολέμησής της. Πλέον, η δημοσιότητα των μέτρων πρόληψης και καταστολής που είναι δεδομένη, καθόσον σε παγκόσμιο επίπεδο είναι σχεδόν ανέφικτη η διατήρηση μυστικότητας, ίσως έχει διευκολύνει την δράση των τρομοκρατικών ενεργειών, αλλά από την άλλη συνετέλεσε και σε κάτι πολύ ευαίσθητο για τον παγκόσμιο πολίτη. Και τούτο δεν είναι τίποτα άλλο από την εναργέστερη διαπίστωση παραβίασης θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις, αν όχι καταπατούνται πλήρως, σίγουρα όμως συρρικνώνονται σε μεγάλο βαθμό.

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν με θέρμη ότι σε τελική ανάλυση ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας, δύναται εύκολα να μεταλλαχτεί σε πόλεμο κατά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προκαλώντας εύλογα ερωτήματα σχετικά με το ποίος τελικά είναι ο στόχος αυτού του αγώνα. Από την άλλη, κανείς δεν θα μπορούσε να απαντήσει ότι αποδέχεται την απώλεια ανθρωπίνων ζωών –που θα ήταν το αποτέλεσμα περιορισμού των κατασταλτικών μέτρων κατά του οργανωμένου εγκλήματος– ως αντιστάθμισμα της ενίσχυσης του πλέγματος προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Το δίλημμα που προκύπτει σίγουρα δεν μπορεί να απαντηθεί με απόλυτο τρόπο, αλλά σίγουρα δύναται να βρεθεί μια χρυσή τομή ανάμεσα στα δύο δικαιώματα που διακυβεύονται, αυτό της ασφάλειας και αυτό των δικαιωμάτων. Η ανθρωπότητα καλείται σύγχρονα να υιοθετήσει δράσεις που θα συγκλίνουν στην άποψη ότι ζητήματα που φαινομενικά κινούνται αντίθετα, δύναται ουσιαστικά να κινηθούν και συμπληρωματικά, προάγοντας με τον τρόπο αυτό το αίσθημα ασφάλειας και ειρήνης παγκοσμίως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

- Δασκαλοπούλου- Λιβαδά Φανή, «Τρομοκρατία: νεότερες εξελίξεις στο διεθνές δίκαιο», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1998.
- Δημόπουλος Χαράλαμπος, «Παγκοσμιοποίηση και Τρομοκρατία», Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2006.
- Κανελλόπουλος Παναγιώτης, «Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010
- Μανωλεδάκης Ιωάννης, «Ασφάλεια και Ελευθερία», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2002.
- Παπαγιάννης Δονάτος, «Ευρωπαϊκό δίκαιο», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011
- Του ιδίου, «Ο ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2001
- Περράκης Στέλιος, «Διαστάσεις του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης της ΕΕ», κείμενα διεθνούς πρακτικής, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007
- Περράκης Στέλιος, ευρωπαϊκό κέντρο έρευνας και κατάρτισης δικαιωμάτων του ανθρώπου και ανθρωπιστικής δράσης Παντείου Πανεπιστημίου, πρακτικά ημερίδας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή. 2007.
- Σισιλιάνος Λινός- Αλέξανδρος, «Η εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για χρήση βίας», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003.
- Συλλογικός τόμος «Ελευθερίες – Δικαιώματα και Ασφάλεια στην ΕΕ», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Γενικό Τμήμα Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2010.
- Συλλογικός τόμος «Τρομοκρατία και Δικαιώματα: Από την ασφάλεια του κράτους στην ανασφάλεια δικαίου», επιμέλεια: Αντώνης Μανιτάκης, Ανδρέας Τάκης, Εκδόσεις Σαββάλας, 2004.
- Συμεωνίδου- Καστανίδου Ελισάβετ, «Οργανωμένο έγκλημα και Τρομοκρατία», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005.
- Φραγκάκης Νίκος, «Σε αναζήτηση μέτρου μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2009.
- Χορτάτος Κωνσταντίνος, «Διεθνής Τρομοκρατία: Παγκόσμιος απειλή εναντίον της ειρήνης και της ασφάλειας της ανθρωπότητας», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Άκερμαν Μπρούς, «Συνέντευξη με τον αμερικανό καθηγητή του πανεπιστημίου Γέιλ», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 11/10/11.
- Απόφαση ΔΕΚ επί της υπόθεσης Kadi, ευρωπαϊκό κέντρο έρευνας και κατάρτισης δικαιωμάτων του ανθρώπου και ανθρωπιστικής δράσης, τετράδια δικαιωμάτων του ανθρώπου, ανθρωπιστικού δικαίου και ανθρωπιστικής δράσης, τεύχος 17 – 18, Σεπτέμβριος 2009, σελ.6 – 26.
- Κωστόπουλος Ευθύμιος, «οι κυρώσεις ως εργαλείο πολιτικής της ευρωπαϊκής ένωσης, Δεκέμβριος 2008, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.proeuro.gr
- Μανωλεδάκης Ιωάννης, «Τρομοκρατία και Νομοκρατία (η τήρηση της νομιμότητας ως απάντηση στην τρομοκρατία)», ΠοινΔικ 1/2003, σελ. 65-70.
- Μπελαντής Δημήτρης, «πόλεμος για τις ελευθερίες», περιοδικό ουτοπία, τεύχος 34, Μάρτιος Απρίλιος 1999, σελ. 29-32.
- Παπαδοπούλου Ρεβέκκα – Εμμανουέλλα, «έξυπνες κυρώσεις και κοινοτικό δίκαιο: το μετέωρο βήμα του κοινοτικού δικαστή», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα international.law.uoa.gr
- Συμεωνίδου – Καστανίδου Ελισάβετ, «οι πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος», ΠοινΔικ 2/2004, σελ. 191 – 201.
- Της ίδιας, «οι πρωτοβουλίες της ΕΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας», εισήγηση στο σεμινάριο για το οργανωμένο έγκλημα, τομέας ποινικών και εγκληματολογικών σπουδών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δεκέμβριος 2005.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Chiesa Giulieto, «ευρωπαϊκό πάσο στις πτήσεις της CIA», *le monde diplomatique* , 10/10/06, σελ. 20
- Fitzpatrick J., «Speaking Law to Power: The War against Terrorism and Human Rights», *European Journal of International Law* 2003, σελ. 241-264
- Neuman G , Comment, «Counter-terrorist Operations and the Rule of Law», *European Journal of International Law* 2004, σελ. 1019-1029
- Sitaropoulos, «The Role and Limits of the European Court of Human Rights in Supervising State Security and Anti-Terrorism Measures Affecting Alien' Rights»
- Sottiaux Stefan, «Terrorism and the Limitation of Rights: The ECHR and the US Constitution», Hart Publishing 2008

